

บทที่ 3

วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

3.1 ความหมายวิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่ท่านได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

3.2 ลักษณะวิธีสอนแบบต่าง ๆ ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความหลากหลายและมีมากมายหลายวิธี ดังวิธีสอนที่สำคัญต่อไปนี้

3.2.1 วิธีสอนแบบบรรยาย

เป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของการพูดบอกเล่า อธิบาย เนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(6417 : 1989)

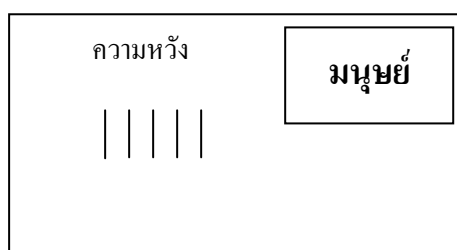
ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ขีดเส้น 4 เหลี่ยม แล้วลากเส้นขวางจากตอนกลางออกไปนอกสี่เหลี่ยม ต่อจากนั้นท่านก็ขีดเส้นเล็ก ๆ อีกหลายเส้นเข้าไปติดกับเส้นใหญ่ส่วนที่อยู่ตรงกลาง แล้วพูดว่า นี่คือ มนุษย์ และนี่ (สี่เหลี่ยม) คือ การกำหนดช่วง

ชีวิตของเขาล้อมรอบเขาจากทุก ๆ ด้าน และนี่คือเส้นที่อยู่นอก (รูปสี่เหลี่ยม) คือความหวังของเขา ส่วนเส้นเล็ก ๆ คือความทุกข์ยากของเขา (ซึ่งอาจจะพบกับเขาก็ได้) หากเส้นใดพลาดไป เส้นอื่นก็จะเข้ามาสวมรอย (เพราะมีหลายเส้นเล็ก ๆ) และหากเส้นใดผิดพลาดไป เส้นอื่นก็จะเข้าสวมรอยอีก (เป็นวัฏจักรเช่นนี้ตลอดไป)

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6417)

รูปภาพที่ 1

ความตาย

ภาพแสดงการบรรยายในหะดีษ (al-Asqalani, 1989 : 11/285)

หะดีษบทนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการบรรยายเพื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน ซึ่งครั้งหนึ่งปรากฏว่าในขณะที่ท่านกำลังสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้วาดภาพลงบนพื้นดิน และท่านก็ได้อธิบายว่ามนุษย์อยู่ตรงกลางกรอบสี่เหลี่ยม ซึ่งรอบ ๆ กรอบสี่เหลี่ยมคืออะญูล (กำหนดวันตายของมนุษย์) หากมนุษย์รอดพ้นจากภัยอันตรายหรืออุบัติเหตุทั้งหลายทั้งปวง มนุษย์ก็จะอยู่นั่นแหละ ส่วนเส้นที่อยู่นอกเส้นสี่เหลี่ยม คือ ความหวังและความต้องการ ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่จะสิ้นลมหายใจโดยที่ความหวังของเขายังไม่จบสิ้น การสอนบรรยายโดยใช้สื่อของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนที่ท่านได้ใช้มานานก่อนวิธีสอนในปัจจุบันเสียอีก การใช้สื่อในการเรียนการสอนทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเห็นภาพอย่างชัดเจน เป็นการสื่อความหมายที่ทำให้นักเรียนสามารถจดจำบทเรียนได้นานและยังคงฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ

และมีรายงานจาก अबดุลลอฮฺ บิน มัสอูด رضي الله عنه เล่าว่า

))

: وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ
فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ^ع

(1995 : 4142)

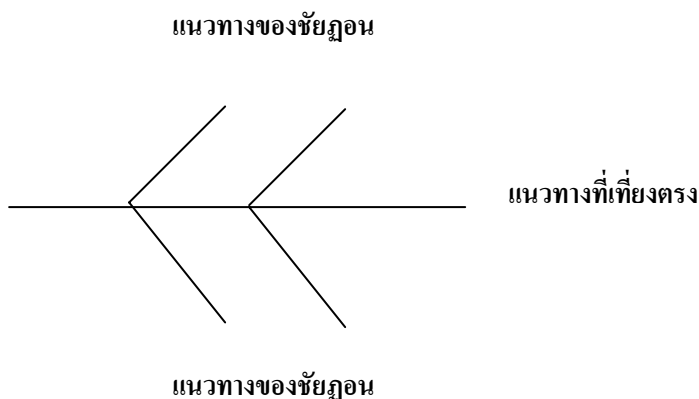
ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ลากเส้นหนึ่งเส้น และท่านได้กล่าวว่ “นี่คือแนวทางของอัลลอฮ์” หลังจากนั้นท่านได้ลากเส้นหลายเส้นทางด้านขวาและด้านซ้ายของเส้นดังกล่าว” และท่านได้กล่าวว่ “นี่คือแนวทางที่หลากหลาย” ทุกแนวทางนั้นจะมีชัยฏอนคอยชักชวนสู่แนวทางดังกล่าว และท่านได้อ่านอัลกุรอานอายะฮ์ที่ว่า

: وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ
عَن سَبِيلِهِ^ع

ความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรง พวกเจ้าจงปฏิบัติตามมันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลาย ๆ ทาง เพราะมันจะทำให้เจ้าแยกออกไปจากทางของพระองค์” (อัลอันอาม : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 153)

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 4142)

รูปภาพที่ 2

ภาพแสดงการบรรยายในหะดีษ (Abdullah Nasih Ulwan, 1996 : 2/536)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้บรรยายถึงแนวทางอิสลามที่เที่ยงตรงที่นำมาสู่ความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นหนทางที่นำไปสู่สรวงสวรรค์ และเส้นอื่น ๆ จากเส้นตรงนั้น ไม่ว่าจะป็นอุดมการณ์ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่ว่าความคิดใด ๆ ล้วนเป็นหนทางของชัยฎอนทั้งสิ้น ซึ่งต่างนำไปสู่ความเสื่อมเสียและสูญสลาย สุดท้ายจะเป็นทางนำไปสู่นรก

และท่านอับู สุรัยเราะฮฺ   ได้กล่าวไว้ว่า

))

((

(54 : 1998)

ความว่า “พวกเจ้าจะไม่ได้เข้าสวรรค์จนกว่าพวกเจ้าจะศรัทธา และพวกเจ้าจะไม่มีศรัทธาจนกว่าพวกเจ้าจะมีความรักต่อกัน ฉันมิเคยแจ้งให้พวกเจ้าทราบถึงการกระทำบางอย่างหรือ? ซึ่งเมื่อพวกเจ้าปฏิบัติแล้ว พวกเจ้าจะมีความรักต่อกัน นั่นก็คือพวกเจ้าจงให้สลามระหว่างกัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 54)

จากหะดีษข้างต้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อธิบายถึงความสำคัญของการให้สลามระหว่างพี่น้องมุสลิม เพราะการให้สลามทำให้เกิดความรัก ความศรัทธา และเมื่อมีทั้งสองอย่างแล้ว ผลสุดท้ายพวกเขาก็ได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตอบแทนในโลกหน้า

อิบน์ ค็อลดูน (Ibn Khaldun, 1978 : 533) ได้อธิบายถึงวิธีสอนแบบบรรยายในหนังสือ “Muqaddimah” ของท่านว่า “จงทราบเถิดว่า การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์นั้นก็ต่อเมื่อมีการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน โดยการถ่ายทอดประเด็นปัญหาจากศาสตร์เบื้องต้นในแต่ละบทก่อน หลังจากนั้นก็อธิบายศาสตร์ข้างต้นโดยสรุปให้ผู้เรียนรับฟังและพยายามสังเกตพฤติกรรมทางด้านความคิดและความสนใจของผู้เรียนในการรับรู้สิ่งที่ผู้สอนได้ถ่ายทอดจนกระทั่งสิ้นสุดการสอน และเมื่อการสอนโดยสรุปดังกล่าวสิ้นสุดลง ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ตามความฉลาดของแต่ละคน ถึงแม้ว่าความรู้ดังกล่าวจะเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดโดยสรุปก็ตาม โดยจุดประสงค์หลักเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าใจศาสตร์และได้รับรู้ผลสรุปของความรู้จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ หลังจากนั้นผู้สอนก็กลับไปสอนศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นเป็นครั้งที่ 2 โดยยกระดับการถ่ายทอดให้มีความชัดเจนมากกว่าเดิม เป็นการอธิบายและบรรยายที่สมบูรณ์ และได้กล่าวถึงความแตกต่างและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อย่างชัดเจน จนกระทั่งสิ้นสุดศาสตร์การสอนดังกล่าวก็จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ต่อมาก็ทบทวนใหม่อีกครั้งเป็นครั้งที่ 3 โดยเก็บประเด็นที่ยาก ประเด็นที่สำคัญ และสิ่งที่ปกปิดไว้นามอธิบายให้ผู้เรียนรับฟังทั้งหมด ดังนั้น เมื่อเรียนศาสตร์ดังกล่าวจบ ผู้เรียนก็มีความรู้และความสามารถในการเข้าใจศาสตร์ข้างต้นอย่างเต็มรูปแบบ และนี่คือวิธีสอนที่ได้ประโยชน์ ดังที่ประจักษ์แล้วว่าการถ่ายทอดในการสอนที่คืบหน้าจะต้องมีการกล่าวซ้ำ 3 ครั้ง เพราะผู้เรียนมีความฉลาดและความเข้าใจที่แตกต่างกัน”

อะลี อะหมัด มัดกูร์ (‘Ali Ahmad Madkur, 1987 : 338) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่เหมาะสมกับระดับปัญญาชน และเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิมของอิสลามศึกษา ดังที่มีการสอนในมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮัร โดยนักศึกษามีอิสระในการมาเรียนและเลือกอาจารย์ผู้สอน ส่วนอาจารย์ผู้สอนก็มีอิสระในการกำหนดจำนวนคาบและเลือกเวลาสอน อาจารย์บางท่านสอนวันละ 1 คาบ และบางท่านสอนสัปดาห์ละ 1 คาบ ส่วนการสอนจะเป็นรูปแบบหัลเกาะฮฺ ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย ทุก ๆ หัลเกาะฮฺจะมีอาจารย์เฉพาะที่ทำการสอน อาจารย์ผู้สอนจะสอนทีละหัวข้อและจะพูดทุกหัวข้อ ส่วนนักศึกษาที่จะนั่งฟังและอภิปรายร่วมกันในแต่ละหัวข้อ”

มะหฺมูด ก็อมบาร์ (Mahmud Qambar, 1991 : 395) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบบรรยายมีความแตกต่างกับการอ่านคฺฎิบะฮฺ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคฺฎิบะฮฺจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าเรื่องราวในวงวิชาการ และคฺฎิบะฮฺจะกล่าวถึงความรู้ที่ลึกซึ้งก่อนที่จะกล่าวถึงการใช้สติปัญญา ส่วนจำนวนที่ใช้จะเป็นเชิงเปรียบเทียบมากกว่าเชิงวิชาการ การบรรยายเป็นศิลปะและ

ความสามารถเฉพาะบุคคล เป็นความชำนาญเฉพาะด้านที่มีในบางคน แต่ในบางคนอาจจะไม่มี ดังเช่นอิบนุ ค็อลดูน ที่ได้รับสมญานามว่า “คมดาบแห่งการบรรยาย” (Saif al-Muhadarah) และอิบนุ อัมมาร ที่ได้รับสมญานามว่า “ผู้บรรยายที่ให้ความเพลิดเพลิน” (Mumti’ al-Muhadarah) การบรรยายเป็นวิธีสอนที่ไม่ง่ายนักสำหรับครูสอนทั่วไป เนื่องจากต้องใช้คำพูดที่ชัดเจน มีสำนวนโวหารดี ครอบคลุมไปด้วยความคิดที่เฉียบแหลม และมีความเป็นวิชาการ”

จากคำพูดของนักวิชาการข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าการสอนแบบบรรยายเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิมที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาได้ใช้ในการทำการสอน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การสอนแบบบรรยายเป็นวิธีสอนที่เหมาะสมกับระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยระดับดังกล่าวมีความอดทนในการฟังและมีความคิดความอ่านสูง วิธีสอนแบบบรรยายไม่เหมาะที่จะใช้สอนในระดับประถมศึกษา เพราะนักเรียนระดับดังกล่าวไม่ค่อยมีความอดทนในการฟัง มีสมาธิในการฟังค่อนข้างสั้น ชอบทำกิจกรรมมากกว่าที่จะให้นั่งฟังเฉย ๆ การสอนวิธีนี้จึงทำให้ไม่ดึงดูดใจผู้เรียนและทำให้เบื่อง่าย หากต้องการให้วิธีการสอนแบบบรรยายเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอนจะต้องใช้วิธีสอนแบบเน้นย้ำและทบทวน 3 ครั้ง ดังที่อิบนุ ค็อลดูน ได้กล่าวไว้ข้างต้น กล่าวคือ การสอนในครั้งแรกจะต้องให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนโดยสรุป ต่อมาก็สอนแบบบรรยายและอธิบายเนื้อหาในบทเรียนอย่างสมบูรณ์และชัดเจน ส่วนครั้งที่สามก็สอนโดยการเก็บประเด็นปัญหาที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งประเด็นทั่วไปและปลีกย่อยให้หมด การสอนในรูปแบบดังกล่าว มีจุดประสงค์เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้เรียน โดยนักเรียนที่ฉลาดสามารถเข้าใจและรู้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของบทเรียนในการบรรยายครั้งแรกของครูผู้สอน และนักเรียนที่ฉลาดรองลงมาก็สามารถเข้าใจประเด็นปัญหาในบทเรียนจากการบรรยายของครูผู้สอนในครั้งที่สอง ส่วนนักเรียนที่มีสมองปานกลางก็จะเข้าใจบทเรียนต่าง ๆ หลังจากที่ผ่านมากระบวนการอธิบายในครั้งที่สาม ซึ่งเป็นการสั่งสมความจำและการได้ยืมมาครบสามครั้ง จึงทำให้สมองสามารถรับข้อมูลและประเด็นปัญหาในบทเรียนได้ ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ระดับความฉลาดของนักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน นักเรียนบางคนสามารถเข้าใจบทเรียนได้เร็ว บางคนสามารถเข้าใจในระดับปานกลาง และบางคนอยู่ในระดับต่ำ การสอนแบบบรรยายจึงต้องให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคล และที่สำคัญคือ การสอนแบบบรรยายเป็นวิธีสอนที่ต้องใช้ครูผู้สอนเป็นจุดศูนย์กลางในการเรียนรู้และครูมีบทบาทหลักสำคัญในการเรียนการสอน ดังนั้น ครูจึงต้องมีเทคนิคที่ดีในการบรรยาย เช่น ครูต้องพูดเสียงดังฟังชัด มีการเน้นเสียงสูงเสียงต่ำตามจังหวะในการพูด และมีสำนวนโวหารดี มิเช่นนั้นแล้วจะทำให้การสอนแบบบรรยายดูจืดชืดและไม่ดึงดูดใจผู้เรียน และเพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนจึงต้องเตรียมการสอนมาเป็นอย่างดีก่อนที่จะเริ่มทำการสอนในแต่ละครั้ง

การนำวิธีสอนแบบบรรยายไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบบรรยายให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2546 : 141 และทิสนา แจมณี, 2545 : 325-326)

1. การเตรียมการก่อนการบรรยาย การบรรยายที่ดีและดึงดูดใจนักเรียน ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระในบทเรียนที่ต้องการจะสอนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน พยายามจับจุดอ่อนจุดแข็งของเนื้อหา เนื้อหาใดไม่จำเป็นสมควรตัดออกไป ต่อมาก็จัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา สิ่งใดสมควรนำเสนอก่อนและหลัง ต้องควบคุมเวลาในการบรรยายให้ดี โดยกำหนดหัวข้อย่อยของการบรรยายในแต่ละหัวข้อว่าจะต้องใช้เวลาในการอธิบายกี่นาที ต้องเข้าใจธรรมชาติของนักเรียนที่จะทำการสอน โดยเฉพาะความแตกต่างในด้านอายุและความฉลาดของนักเรียน ครูผู้สอนต้องบรรยายให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และใช้สื่อประกอบในการบรรยาย โดยการเตรียมการใช้สื่อดังกล่าวอย่างดี

2. การบรรยาย เมื่อเริ่มการบรรยาย ผู้บรรยายต้องเร้าความสนใจของผู้เรียนอย่างเหมาะสม และพยายามให้รักษาความสนใจของผู้เรียนให้คงอยู่ตลอดการบรรยาย ควรมีการตั้งปัญหาให้ผู้ฟังเฝ้าติดตามหาคำตอบ หรือจับใจความสำคัญของปัญหาและแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง และสมควรใช้เทคนิคการบรรยายดังต่อไปนี้

2.1 ใช้โสตทัศนอุปกรณ์ประกอบ เช่น วิดิทัศน์ สไลด์ แผนที่ แผนภูมิ แผ่นใส ภาพ เทปเสียง คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

2.2 ใช้วิธีสอนแบบอื่น ๆ มาประกอบ เช่น วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบอภิปราย วิธีสอนโดยการตั้งคำถาม วิธีสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

2.3 ใช้เทคนิคมาประกอบการบรรยาย เช่น เทคนิคการเล่าเรื่อง เทคนิคการตั้งคำถาม เทคนิคการยกตัวอย่างประกอบ เทคนิคการเสริมกำลังใจ เทคนิคการใช้กระดานดำ เป็นต้น

2.4 ช่วงเวลาการบรรยายไม่ควรเกิน 30 นาที ในแต่ละชั่วโมงของการสอน

2.5 ให้ความสำคัญในการพูด โดยต้องพูดชัดถ้อยชัดคำ เน้นเสียงสูงต่ำ หนักเบา และมีชีวิตชีวา มีจังหวะจะโคนในการพูด ไม่พูดติดต่อกันนานเกินไป แต่ควรหยุดทอดจังหวะให้ผู้ฟังติดตามเป็นระยะ พูดชักนำความคิดให้ผู้ฟังคล้อยตามไปอย่างมีเหตุผล และพยายามดึงความสนใจของผู้เรียนให้อยู่กับเรื่องที่บรรยาย

2.6 ต้องเริ่มบรรยายจากสิ่งที่ยากก่อน แล้วค่อยไปสิ่งที่ยาก

2.7 ควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม และแสดงความคิดเห็น

2.8 ใช้อารมณ์ขัน ช่วยให้ผู้บรรยายกาศในการฟังสนุกสนาน

3. การอภิปรายซักถามและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หลังจากที่อยู่บรรยาย

ได้บรรยายจบแล้ว ผู้บรรยายควรสรุปสาระสำคัญของการบรรยาย และควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามหรือเปิดโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ต่อจากนั้นควรมีการทดสอบการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสุ่มถามผู้เรียนหรือการให้ทำแบบทดสอบ เป็นต้น

3.2.2 วิธีสอนแบบสาธิต

เป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แสดงเป็นตัวอย่างให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้ดู พร้อมกับอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่ชัดเจน พร้อมกับสังเกตการปฏิบัติของเศาะหาบะฮ์ ﷺ ในสิ่งที่ท่านได้สาธิตให้แก่พวกเขา หากพวกเขาปฏิบัติไม่ถูกต้อง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็จะแนะนำและตักเตือนพวกเขาให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เช่น การสาธิตวิธีการอาบน้ำละหมาด การละหมาด และการประกอบพิธีหัจญ์ เป็นต้น

ท่านซัยนุ มุฮัมมัด ซะฮาดะฮ์ (ม.ป.ป. : 110) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบสาธิตเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้สาธิตขั้นตอนการปฏิบัติอย่างละเอียด ส่วนผู้เรียนเป็นผู้คอยสังเกตและซักถามขั้นตอนที่ยังไม่เข้าใจ เมื่อเสร็จสิ้นการสาธิตก็จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติโดยผู้สอนคอยควบคุมอย่างใกล้ชิด หากมีขั้นตอนใดที่ไม่ถูกต้องผู้สอนจะแนะนำจนกระทั่งผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องทุกขั้นตอน ในบางกรณีผู้สอนอาจจะต้องทำการสาธิตหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง”

วิธีสอนแบบสาธิตเป็นวิธีสอนที่คล้ายกับวิธีสอนแบบบรรยายตรงที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง เพราะผู้สอนเป็นผู้วางแผน ดำเนินการ และปฏิบัติ ผู้เรียนอาจจะมีส่วนร่วมบ้างแต่ก็เพียงส่วนน้อย วิธีสอนแบบนี้จึงเหมาะสำหรับจุดประสงค์การสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นขั้นตอนการปฏิบัติ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
(6 :)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้นจะไปละหมาด ก็จงล้างหน้าของพวกเจ้า และมือของพวกเจ้าถึงข้อศอก และจงลูบศีรษะของพวกเจ้า และล้างเท้าของพวกเจ้าถึงตาตุ่มทั้งสอง”

(อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 6)

จากอาเยฮ์ข้างต้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷺ ทรงสั่งให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายอาบน้ำ
ละหมาด เมื่อต้องการที่จะทำการละหมาด ซึ่งตามหลักการอิสลามแล้ว การอาบน้ำละหมาดที่
สมบูรณ์แบบนั้น จะต้องปฏิบัติตามแบบอย่างที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติ ดังที่ท่านนุอัยม
บิน อับดุลลอฮ์ อัลมุญมिर ﷺ เล่าว่า

))

((

(246 : 1998)

ความว่า “ฉันเห็นอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ อาบน้ำละหมาด โดยครั้ง
แรกท่านล้างหน้าอย่างดีที่สุด (เกินขอบเขต) จากนั้นจึงล้างมือ
ขวาไปจนถึงศอกซ้าย หลังจากนั้นจึงล้างมือซ้ายจนถึงศอกซ้าย
แล้วจึงเช็ดศีรษะ หลังจากนั้นจึงล้างเท้าขวาจนถึงหน้าแข้ง
หลังจากนั้นจึงล้างเท้าซ้ายจนถึงหน้าแข้ง แล้วท่านจึงพูดว่า “ฉัน
เห็นท่านเราะฮ์สูล ﷺ อาบน้ำละหมาดเช่นนี้” และ (อับู สุรัยเราะฮ์
ﷺ) เล่าว่า ท่านเราะฮ์สูล ﷺ กล่าวว่า พวกท่านเป็นผู้ที่มีรัศมีส่อง
ประกายจากหน้าผาก แขน และขา ในวันกิยามะฮ์ เนื่องจากการ
อาบน้ำละหมาดที่สมบูรณ์ (เกินกว่าขอบเขต) ดังนั้น ผู้ใดที่มี
ความสามารถในหมู่พวกท่านก็จงล้างหน้าผากและขาของเขาให้
เกินกว่าขอบเขต”

(บันทึกโดย al-Muslim, 1998 : 246)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบสาธิต โดยนุอัยม บิน อับดุลลอฮ์ ﷺ
ได้เห็นการอาบน้ำละหมาดของท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ ตั้งแต่เริ่มต้นการอาบน้ำละหมาดจนกระทั่ง

เสร็จสิ้น วิธีการอาบน้ำละหมาดดังกล่าวเป็นวิธีที่ถูกต้องและสมบูรณ์ตามแบบฉบับของท่านนบี
มุฮัมมัด ﷺ เพราะอบู สุรัยเราะฮ์ ﷺ ก็ได้อาบน้ำตามแบบอย่างที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติ

มีรายงานจากอบู หาซิม โดยท่านได้กล่าวว่า

... ﷺ))

((

(544 : 1998)

ความว่า “ครั้งหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำการละหมาดบน
มินบร... จนกระทั่งท่านได้ละหมาดเสร็จ แล้วท่านได้หันมายัง
บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ และเอ่ยขึ้นว่า “พวกท่านทั้งหลาย แท้จริง
ที่ฉันทำ (การทำละหมาดบนมินบร) เช่นนี้ก็เพื่อให้พวกท่านได้
ปฏิบัติตามฉันและเรียนรู้จากการทำละหมาดของฉัน”

(บันทึกโดย al-Muslim, 1998 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 544)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สาธิตการละหมาดให้บรรดา
เศาะหาบะฮ์ ﷺ คุณเป็นตัวอย่าง ซึ่งการสาธิตดังกล่าวครอบคลุมทุกด้านต่าง ๆ ของการละหมาด ตั้งแต่
เริ่มต้นการตักบิรจนกระทั่งสิ้นสุดการละหมาดด้วยการให้สลาม ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

())

(6008 : 1989)

ความว่า “พวกเจ้าจงละหมาดดังเช่นที่พวกเจ้าเห็นฉันละหมาด”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1989 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 6008)

ท่านอิบนุ อุมร์ ﷺ ได้เล่าว่า

))

((
(1261 : 1998)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ เมื่อท่านได้เฝ้าหวาฟในการทำหัจญ์ และอุมเราะฮ์ สิ่งแรกที่ท่านเริ่มปฏิบัติก็คือการวิ่งเหยาะ ๆ สามรอบ และเดินสี่รอบ ณ กะบะฮ์ แล้วท่านละหมาด 2 เราะกะอะฮ์ (ณ มะกะอมอิบรอฮีม) เสร็จแล้วสะเอเราะหว่างเศาะฟา และมัรวะฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 1261)

และมีรายงานจากญาบิรเล่าว่า

))

((
(1297 : 1998)

ความว่า “ฉันได้เห็นท่านเราะสูล ﷺ ขว้างเสาหินจากพาหนะของท่านในวันเชือด (กุรบาน คือ วันที่สิบเดือนซุลหิจญะฮ์) แล้วท่านกล่าวว่า ขอให้พวกท่านได้เรียนรู้การทำหัจญ์ของฉันอย่างจริงจัง เพราะตัวฉันเองก็ไม่รู้ บางทีฉันอาจจะไม่มีโอกาสกลับมาทำหัจญ์อีก หลังจากครั้งนี้”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 1297)

จากหะดีษทั้งสองข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สาธิตวิธีการประกอบพิธีหัจญ์และอุมเราะฮ์ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เห็นเป็นแบบอย่าง ซึ่งครอบคลุมทุกขั้นตอนในการปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มแรกการเฝ้าหวาฟจนกระทั่งสิ้นสุดด้วยการขลิบผม นอกจากนี้ ในหะดีษที่สอง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กำชับให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เรียนรู้วิธีการทำหัจญ์อย่างจริงจัง เพราะท่านไม่แน่ใจว่าหลังจากปีนั้นแล้ว ท่านจะมีโอกาสกลับมาทำหัจญ์ได้อีก

การนำวิธีสอนแบบสาธิตไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบสาธิตให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ (ทิสนา แคมณี, 2545 : 328-329)

1. การเตรียมการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวมากพอสมควร เพื่อให้การสาธิตดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด และดึงดูดใจผู้เรียน การเตรียมตัวที่สำคัญคือ ผู้สอนควรมีเวลาในการซ้อมการสาธิตก่อน หากมีปัญหาติดขัดจะได้แก้ไขได้ทันท่วงที ส่วนวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และสถานที่ จะต้องมีความพร้อมที่สามารถใช้งานได้ นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องเตรียมคำถามหรือประเด็นปัญหาที่จะให้ผู้เรียนได้ร่วมคิด สนทนา และอภิปรายด้วย

2. ก่อนการสาธิต ผู้สอนควรให้ข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องการสาธิตอย่างเพียงพอ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนสามารถเกิดความเข้าใจในสิ่งที่สาธิตได้ดี และควรให้คำแนะนำผู้เรียนในการสังเกตแต่ละช่วงของการสาธิต หากถึงช่วงที่พิเศษก็ขอให้ผู้เรียนพยายามตั้งใจสังเกต

3. การสาธิต ผู้สอนอาจใช้วิธีการบรรยายประกอบการสาธิต โดยผู้สอนไม่ควรบรรยายหรืออธิบายมากเกินไป เพราะจะทำให้การสาธิตขาดความตื่นเต้นและเร้าใจ ดังนั้นผู้สอนควรพิจารณาว่าช่วงใดควรเสริมด้วยการอธิบายหรือไม่ควรเสริมด้วยการอธิบาย การสาธิตควรดำเนินไปอย่างมีขั้นตอน ใช้เวลาอย่างเหมาะสม ไม่ควรเร่งเกินไปจนทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจ ในระหว่างที่ทำการสาธิตควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม หรือผู้สอนซักถามผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนต้องเอาใจใส่ต่อผู้เรียนทุกคน และต้องมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนได้เห็นและสนใจการสาธิต หากมีเวลาเพียงพอผู้สอนควรให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงการสาธิตด้วยตนเอง เพื่อเป็นการประเมินผลว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนนั้นมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ผู้สอนต้องมีความมั่นใจว่าหัวข้อเรื่องที่ทำกรสาธิตนั้นจะต้องดึงดูดใจผู้เรียนและมีประโยชน์ต่อผู้เรียน โดยใช้วิธีการสังเกตในขณะที่กำลังทำการสาธิตในแต่ละครั้ง

4. การอภิปรายสรุปการเรียนรู้ หลังจากการสาธิตแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนรายงานสิ่งที่ได้สังเกตเห็นแลกเปลี่ยนกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม และผู้สอนต้องเตรียมคำถามไว้ถามผู้เรียนด้วย ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้รับ

3.2.3 วิธีสอนแบบอภิปราย

การสอนแบบอภิปรายเป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ในรูปของการร่วมสนทนาซักถามระหว่างท่านและบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ โดยการสนทนาดังกล่าวทำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งเป็นผู้เรียนเกิดความสนใจ เกิดความคิดที่แตกฉานให้แก่มุมมองที่ดี และให้ประโยชน์แก่พวกเขา เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ฮาซิม อะลี อัลดะฮ์ดัล (Hashim ‘Ali al-Ahdal, 1413 : 126) ได้กล่าวว่า “การอภิปรายเป็นวิธีสอนอิสลามศึกษาที่ดียิ่งวิธีหนึ่ง เป็นวิธีสอนที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทั้งสองฝ่าย โดยการรวบรวมทัศนะและแนวความคิดต่าง ๆ และให้โอกาสทั้งสองฝ่ายได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ตอบ และอภิปรายซักถาม ความจริงแล้วการอภิปรายดังกล่าวจะเป็นลักษณะที่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นความพยายามที่จะนำนิยามที่ผิด หรือสิ่งคลุมเครือ หรือประเด็นปัญหาที่สำคัญไปสู่ความกระจ่าง ซึ่งทั้งสองฝ่ายไม่สามารถหาคำตอบได้ นอกจากโดยการใช้วิธีการอภิปราย”

ชัยนุ มุฮัมมัด ชะฮาดะฮฺ (ม.ป.ป. : 110) ได้กล่าวว่า “การสอนในรูปแบบอภิปรายเหมาะสำหรับนักเรียนในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ซึ่งนับว่าเป็นระดับที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนในรูปแบบของการอภิปรายหรือโต้วาที โดยการกำหนดหัวข้อและขอบเขตของเรื่องที่จะทำการอภิปรายหรือโต้วาทีให้ชัดเจนก่อนที่จะเริ่มทำการอภิปราย”

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า วิธีสอนแบบอภิปรายเป็นวิธีสอนหนึ่งในอิสลามที่มีความสำคัญ เพราะเป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดตามความเข้าใจและความสามารถของตนที่มีอยู่ ช่วยให้ผู้เรียนกล้าพูด กล้าแสดงออก และจากการพูดคุยสนทนาและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเรื่องที่อภิปรายให้มีความกระจ่างและชัดเจนมากขึ้น

ในสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบว่า มีหะดีษจำนวนมากมายที่ได้อ้างถึงวิธีสอนแบบอภิปราย โดยครอบคลุมการป้อนคำถามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แก่บรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ ก่อนที่ท่านจะเริ่มกล่าวถึงตัวบทหะดีษ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจของผู้ฟัง และเมื่อพวกเขาพร้อมท่านจึงเริ่มถ่ายทอดในสิ่งที่ท่านต้องการอบรมสั่งสอน และบางครั้งก็เป็นการป้อนคำถามจากบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ เพื่อต้องการทราบถึงหลักการและบทบัญญัติของศาสนา หรืออาจจะเป็นการป้อนคำถามจากมลาอิกะฮฺญิบรียล ﷺ ดังที่มีรายงานหะดีษจากท่านอบู สุรัยเราะฮฺ เล่าว่า

))

((

(9 : 1998)

ความว่า “มีครั้งหนึ่งท่านเราะสูล ﷺ กำลังอยู่ร่วมกับผู้คน ทันใดนั้นก็มีชายคนหนึ่งมาหาท่าน ชายดังกล่าวถามท่านว่า โอ้ท่านเราะสูลตลอด ﷺ อีมานคืออะไร? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า อีมาน คือ การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ต่อมวลมลาอิกะฮ์ของพระองค์ ต่อบรรดาคัมภีร์ของพระองค์ ศรัทธาว่าจะไปพบกับพระองค์ ศรัทธาต่อบรรดาเราะสูลของพระองค์ และศรัทธาต่อการฟื้นคืนชีพในวันอาคิเราะฮ์ เขายังถามต่อไปว่า โอ้ท่านเราะสูลตลอด ﷺ อิสลามคืออะไร? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า อิสลามคือ การกราบไหว้ต่ออัลลอฮ์และไม่ตั้งภาคีใด ๆ กับพระองค์ การละหมาดฟิรฎู การบริจาคทานวาฮิบ และการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน ชายคนเดิมได้ถามขึ้นอีกว่า โอ้ท่านเราะสูลตลอด ﷺ อิหฺซานคืออะไร? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า การทำความรักดีต่ออัลลอฮ์ประหนึ่งท่านเห็นพระองค์ แต่ที่จริงหากท่านไม่เห็นพระองค์ พระองค์ก็ทรงเห็นท่าน เขาได้ถามอีกว่า โอ้ท่านเราะสูลตลอด ﷺ กิยามะฮ์จะเกิดขึ้นเมื่อใด? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า กิยามะฮ์นั้นผู้ถูกถามไม่ได้รู้มากกว่าผู้ถามหรอก แต่นั่นจะกล่าวถึงสัญญาณของมัน ซึ่งได้แก่ การที่ทาส

หญิงให้กำเนิดบุตรแก่นายของนาง ถือเป็นสัญญาณประการหนึ่ง การที่คนยากจนและต่ำเปลือยของคนทั่วไปกลายเป็นผู้นำ ถือเป็นอีกสัญญาณหนึ่ง และการที่คนเลี้ยงสัตว์แข่งขันกันสร้างอาคาร (เป็นคนฟุ่มเฟือยและมั่งคั่ง) ก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีสัญญาณอีกห้าประการที่ไม่มีใครรู้นอกจากอัลลอฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อ่านอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์นั้น ความรู้แห่งวันอาสานมีอยู่ ณ พระองค์ และพระองค์ทรงประทานฝนลงมา และพระองค์ทรงรอบรู้สิ่งที่อยู่ในมดลูก (ก่อนที่จะจติ) และไม่มีชีวิตใดรู้สิ่งที่มีนจะมาหาได้ในวันรุ่งขึ้น และไม่มีชีวิตใดรู้ว่า ณ แผ่นดินใดมันจะตาย แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (ลูกมาน : 34) เขาเล่าอีกว่า ต่อมาชายดังกล่าวได้ออกไป ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ กล่าวว่า จงไปเรียกชายคนนั้นมานี้หน่อยสิ บรรดาเศาะหาบะฮ์พยายามตามหาชายดังกล่าว แต่ไม่พบเขา ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ จึงกล่าวว่า เขา คือ ญิบริล มาสอนมนุษย์ในเรื่องศาสนาของพวกเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 9)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบอภิปราย โดยเป็นการสนทนาเรื่องศาสนาระหว่างผู้ถาม คือญิบริล ﷺ และผู้ตอบ คือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งคำถามที่ญิบริล ﷺ ได้ถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้น มี 4 คำถามด้วยกัน คือ อิมานคืออะไร? อิสลามคืออะไร? อิฮฺซานคืออะไร? และวันกิยามะฮ์จะเกิดขึ้นเมื่อใด? โดย 4 คำถามข้างต้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ตอบทุกคำถาม นอกจากคำถามสุดท้ายที่ท่านมิได้ตอบโดยตรง ซึ่งท่านได้กล่าวเพียงสัญญาณของวันกิยามะฮ์เท่านั้น เพราะผู้ที่ทราบว่วันกิยามะฮ์จะเกิดขึ้นเมื่อใด มีพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น

อันนะหฺลาลวี (al-Nahlawi, 1999 : 229) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าระบบการเรียนการสอนที่ให้คุณค่าทางจิตใจและให้ประโยชน์ต่อตนเองนั้น ผู้เรียนจะต้องถามในสิ่งที่คลุมเครือและไม่เข้าใจ และจะต้องพยายามฝึกหัดในการตั้งคำถาม เพื่อทำให้เกิดความรู้และมีการพัฒนาทักษะในการตั้งคำถาม นอกจากนี้การสนทนาดังกล่าวเป็นการสนทนาที่มีบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ คอยนั่งฟังและติดตามการสอนศาสนาของญิบริล ﷺ เพื่อพวกเขาจะได้้นำคำสอนไปปฏิบัติต่อไป”

อัลอามิร (al-‘Amir, 1990 : 82-84) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้น ท่านนบีมุฮัมมัด

ﷺ ได้เลือกเวลาสอนที่ดีในการสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ โดยท่านได้เลือกสอนพวกเขาในเวลา ก่อนเที่ยงวัน (รอบีอู อันนะฮารุ) ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน และท่านก็ได้เลือก สถานที่สอนที่ดีเช่นกัน โดยท่านได้เลือกมัสยิดเป็นสถานที่สอน เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องทำจิตใจและร่างกายให้สะอาดก่อนที่จะเข้าไปภายใน ต้องสันทนาแต่คำพูดที่ดี ต้องให้เกียรติกับสถานที่ เป็นสถานที่ที่ทำให้จิตใจสงบ และมีบรรดามลาอิกะฮ์คอยกางปีกในหลัเกาะฮ์ที่มีการเรียนการสอนและการชิกรู”

และมีรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ﷺ เล่าว่า

))

((

(4330 : 1989)

ความว่า “เมื่ออัลลอฮ์ ﷻ ทรงมอบทรัพย์สงคราม (ฟัยยุ) ด้วยความโปรดปรานกับท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ของพระองค์ในศึกหุญัยนุ ท่านก็ได้แบ่งให้คนที่ต้องทำให้หัวใจของเขาอ่อนโยนขึ้น (ผู้ที่เข้ารับอิสลามใหม่) โดยที่ไม่ได้แบ่งให้ชาวอันศอรุแต่อย่างใด ดังนั้นพวกเขาจึงอยู่ในสภาพเสียใจที่ไม่ได้ในสิ่งที่ผู้อื่นได้ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้กล่าวชี้แจงกับพวกเขาว่า โอ้ชาวอันศอรุทั้งหลาย ฉันพบกับพวกท่านในสภาพที่พวกท่านหลงผิดมิใช่

หรือ หลังจากนั้นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงชี้นำพวกท่านผ่านฉันทัน แล้ว และพวกท่านเป็นผู้ที่อยู่ในความแตกแยก พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ก็ทรงให้พวกท่านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยผ่านฉันทัน พวกท่านอยากจน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ก็ทรงให้พวกท่านร่ำรวยโดยผ่านฉันทัน คำพูดใด ๆ ก็ตามที่ท่านเราะฮ์สูด ﷻ พูด พวกเขา (ชาวอันศอรฺ) จะกล่าวว่า ไช้ อัลลอฮ์และเราะฮ์สูดของพระองค์เท่านั้น ทรงสิทธิที่จะปฏิบัติ ท่านเราะฮ์สูด ﷻ กล่าวว่า อะไรคืออุปสรรคที่ทำให้พวกท่านไม่สามารถตอบรับ (ตอบสนอง) ท่านเราะฮ์สูด ﷻ กระนั้นหรือ! เขา (อับดุลลอฮ์) กล่าวว่า แต่ว่าคำพูดใดที่ท่านเราะฮ์สูด ﷻ พูดกับพวกเขา (ชาวอันศอรฺ) พวกเขาจะตอบว่า ไช้ อัลลอฮ์และเราะฮ์สูดของพระองค์เท่านั้นที่ทรงสิทธิที่จะปฏิบัติ ท่านเราะฮ์สูด ﷻ กล่าวว่า หากพวกท่านต้องการ พวกท่านก็จงกล่าวว่า พวกท่านมาหาพวกเราในสภาพอย่างนั้น อย่างนี้ (ที่มะดีนะฮ์) ต่อมาท่านเราะฮ์สูด ﷻ ได้กล่าวกับพวกเขาว่า พวกท่านจะยังไม่พอใจอีกหรือที่ผู้คนทั้งหลายได้แกะและออฐไป แต่พวกท่านได้ตัวท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กลับไปบ้านของพวกเขา (มะดีนะฮ์) แต่หากจะต้องมีการอพยพแล้ว ฉันทันจะเป็นคนหนึ่งในหมู่ชาวอันศอรฺ ถ้าผู้คนออกเดินทางไปยังหุบเขาและทางระหว่างเขา ฉันทันคงเลือกหุบเขาและทางระหว่างเขาของชาวอันศอรฺ (เพื่ออพยพ) เพราะชาวอันศอรฺเป็นผู้ซื่อสัตย์ (กล่าวคือ ผู้ซึ่งอารมณ์กระชับกับร่างกายและอารมณ์ส่วนในจิตใจ) และคนอื่น ๆ เป็นผู้มีคิยาฮ์ (คืออารมณ์ไม่กระชับ) และอารมณ์ส่วนนอกจิตใจ ไม่มีข้อกังขาใด ๆ หากพวกท่านเห็นคนอื่นได้รับความพึงใจมากกว่าพวกท่าน พวกท่านจงอดกลั้น จนกว่าพวกท่านจะพบฉันทันที่แหล่งน้ำ (เกาฮ์ร)

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 4330)

จากหะดีษที่ได้กล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบอภิปราย โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สนทนากับชาวอันศอรฺว่าด้วยเรื่องที่ว่าพวกเขา รู้สึกไม่พอใจกับการที่ท่านแบ่งทรัพย์สินสงครามแก่ผู้เข้ารับอิสลามใหม่เท่านั้น โดยพวกคนไม่ได้มีส่วนแบ่งแต่อย่างใด ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึง

เขาว่า “เจ้าชอบให้คนชินากับแม่ของเจ้าไหม?” เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนชินากับแม่ของพวกเขา” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนชินากับลูกสาวของเจ้าไหม?” เขาตอบว่า “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนชินากับลูกสาวของพวกเขา” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนชินากับพี่สาวหรือน้องสาวของเจ้าไหม?” “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนชินากับลูกสาวของพวกเขา” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนชินากับป้าของเจ้าไหม?” “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนชินากับป้าของพวกเขา” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามต่อว่า “เจ้าชอบให้คนชินากับน้ำของเจ้าไหม?” “ไม่ ฉันยอมไม่ได้ ฉันขอสาบาน ขอพระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดทำให้ฉันเป็นผู้อุทิศเพื่อท่านเถอะ” แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวว่า “ไม่มีใครที่ชอบให้คนชินากับน้ำของพวกเขาหรอก” ท่าน (อบี อูมามะฮฺ) กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เอามือวางบนอกของชายหนุ่มคนนั้น แล้วท่านก็ขอดูอาว่า “ขอพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จงอภัยโทษบาปของเขา และจงชำระล้างหัวใจของเขาให้สะอาด และจงปกป้องอวัยวะเพศของเขา หลังจากนั้นชายหนุ่มคนนั้นก็ไม่หันไปยุ่งกับชินาอีก”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 22112)

จากหะดีษที่ได้กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบอภิปราย โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สนทนากับชายหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งเขาได้ขออนุญาตต่อท่านในการทำชินา ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้รังเกียจและดูถูกเขาแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่บรรดาสะหะบะฮฺ ﷺ ได้ตำหนิเขา ทั้งนี้ ท่านนบี

มุฮัมมัด ﷺ ได้เชื่อเชิญให้เขาขยับเข้าไปนั่งใกล้ ๆ กับท่าน แล้วท่านก็ได้สนทนากับเขา โดยท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ ได้ถามเขาว่าเขาชอบที่จะทำการชินากับ แม่ ลูกสาว พี่สาวหรือน้องสาว ป้า และน้ำของ เขาไหม? เขาตอบว่า เขาไม่ชอบ และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็กล่าวต่อว่า คงไม่มีใครชอบที่จะเห็นคน อื่นทำชินากับญาติดังกล่าวข้างต้นอย่างแน่นอน ดังนั้น การสนทนาและอภิปรายดังกล่าว จึงทำให้ ชายหนุ่มคนนั้นมีทางออกที่ดีกว่า และคิดในสิ่งที่ดีกว่า และนี่คือเทคนิคการสนทนาของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญด้านจิตใจของมนุษย์ โดยเฉพาะจิตใจของชายหนุ่มคนนั้นเป็น จิตใจที่มีความคิดขัดกับบทบัญญัติของศาสนาและจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นบาปใหญ่ แต่ท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ สามารถชำระล้างจิตใจที่สกปรกของเขาให้เป็นจิตใจที่ขาวสะอาดได้โดยการสนทนา และอภิปรายอย่างมีเหตุผล และชายหนุ่มผู้นั้นสามารถรับฟังได้

อัลอามิร (al-'Amir, 1999 : 106) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ด้วยวิธีสอนแบบอภิปราย เพราะเป็นวิธีสอนที่สำคัญและมี ประโยชน์อย่างมาก การสนทนาทำให้ผู้เรียนสามารถระบายความคิดและความรู้สึกแก่ผู้สอน และ จากประโยชน์ของการสนทนาจึงคือ ทำให้ความคิดและความรู้สึกของผู้สอนและผู้เรียนถูกเปิดออก จึงทำให้ความคิดของผู้สอนและผู้เรียนใกล้เคียงกัน และสามารถทำให้ได้รับผลการอภิปรายที่ดี ได้รับความพึงพอใจทั้งผู้สอนและผู้เรียน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นที่จะต้องเปิดการอภิปรายและ สนทนากับเยาวชน และยอมรับฟังความคิดเห็นของพวกเขา เพราะสิ่งดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาได้ถูกต้อง”

อ็ฏฏะฮฺฮาน (al-Tabhan, 2002 : 197) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกของชายหนุ่มคนนั้นจากรู้สึกโดยทั่วไปสู่ความรู้สึกเฉพาะ จึงทำ ให้เขาสามารถระงับความรู้สึกดังกล่าว หลังจากที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้วิธีสนทนากับเขา โดย ท่านได้ถามเขาถึงการชินาของคนอื่นที่มีต่อแม่ พี่สาวหรือน้องสาว ลูกสาว ป้า และน้ำ ต่อมา ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้การเกลี้ยกล่อมโดยใช้สติปัญญา ด้วยความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความรักและ เป็นหน้าที่ต่อเขา กล่าวคือ เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้วางมือบนอกของเขาและขออูอาฮ์ให้เขา”

จากคำกล่าวที่ปรากฏในอัลกุรอานและหะดีษ ทำให้ทราบว่าวิธีสอนแบบอภิปราย เป็นวิธีสอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็ก การพัฒนาความรู้ ความสามารถของเด็ก สังเกตความเปลี่ยนแปลงในแต่ละวัยของเด็ก และประเมินความรู้ในด้านการ เรียนของเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องอาศัยเทคนิคและหลักการในการสนทนาและอภิปราย

การนำวิธีสอนแบบอภิปรายไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบอภิปรายให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ

ดังต่อไปนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2546 : 149)

1. ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น และเป็นผู้กระตุ้นให้คำแนะนำมากกว่าที่จะเป็นผู้พูดเอง
2. ผู้สอนควรเป็นผู้มีใจกว้าง มีน้ำใจเป็นประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นที่ได้จากการอภิปราย
3. ผู้สอนควรให้ผู้เรียนมีความพร้อมก่อนการอภิปราย โดยที่ผู้เรียนต้องเตรียมตัว ค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อการอภิปรายมาล่วงหน้า
4. ผู้สอนควรกำหนดหัวข้อหรือประเด็นการอภิปรายให้ชัดเจน ให้เข้าใจตรงกัน เป็นหัวข้อที่ช่วยผู้ให้มีการคิด อภิปรายได้อย่างกว้างขวาง และเรื่องที่จะอภิปราย ควรจะส่งเสริมวิชาเรียน จุดประสงค์ที่สอน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน
5. ขณะที่ผู้เรียนอภิปราย ผู้สอนควรได้เก็บความคิดและข้อคิดเห็นของสมาชิกผู้อภิปรายไว้ให้มากที่สุด เพื่อไว้ใช้ในการสรุปทบทวน โดยสรุปเป็นแนวคิดหลักก่อน แล้วขยายด้วยแนวคิดย่อยทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย พร้อมทั้งประเด็นสำหรับการคิดและอภิปรายในครั้งต่อไป

3.2.4 วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ

เป็นวิธีสอนที่เน้นภาคปฏิบัติแก่ผู้เรียน หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และทราบถึงทฤษฎีอย่างถ่องแท้แล้ว โดยเฉพาะวิธีสอนตามแบบฉบับของอิสลาม ผู้เรียนต้องมีความชำนาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ และเพื่อให้เกิดความชำนาญในเรื่องดังกล่าวนี้ต้องมีการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

อิสลามสนับสนุนให้มีการศึกษาหาความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความรักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างถูกต้อง อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลอันไพศาล เป็นศาสนาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติกรงานที่ดีและเป็นที่ยอมรับจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เป็นศาสนาที่ไม่ได้มุ่งหวังให้มนุษย์มีความสุขแค่โลกคุณยาเท่านั้น แต่ยังมีโลกอาคิเราะฮ์ซึ่งเป็นโลกแห่งการสอบสวนรอคอยอยู่ ดังนั้น ผู้ที่จะได้รับความผาสุกในโลกอาคิเราะฮ์ ก็คือผู้ที่ปฏิบัติกรงานที่ดีในโลกนี้ เพื่อเป็นเสบียงแก่เขาในโลกหน้า และมนุษย์ที่เลวที่สุดคือมนุษย์จำพวกที่รู้ แต่ไม่ปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขารู้ ดังที่มีรายงานจากท่านอุสามะฮ์ บิน ซัยด์ เล่าว่า ﷺ เขาได้ยืนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

))

"

": "

(("

(3267 : 1989)

ความว่า “ในวันกียามะผู้ชายผู้รู้คนหนึ่งได้ถูกโยนลงไปบนรกลำไส้ของเขาทะลักออกมา เขาหมุนรอบ ๆ เหมือนลาหมุนรอบที่ปีกหลักของมัน ชาวนครรวมตัวกันมาล้อมเขา และกล่าวว่า “โอ้ท่าน เกิดอะไรกับท่านล่ะ?” มิใช่ท่านคอกหรือที่สอนให้เราทำดี และห้ามมิให้เรากระทำชั่ว” เขาตอบว่า “ถูกแล้วฉันบอกให้พวกท่านทำแต่ความดี แต่ตัวฉันเองกลับไม่ทำ และฉันเคยห้ามท่านมิให้ทำชั่วแต่ตัวฉันกลับทำชั่ว”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1989 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 3267)

จากหะดีษข้างต้นทำให้ประจักษ์ชัดว่าในวันกียามะสุพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงลงโทษผู้ที่ใช้ให้คนอื่นปฏิบัติในสิ่งที่ดี แต่ตัวเขาเองกลับมิได้ปฏิบัติ และห้ามมิให้คนอื่นกระทำ ความชั่ว แต่ตัวเขาเองกลับกระทำความผิดดังกล่าว และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงลงโทษผู้ที่มีความรู้ที่สอนคนอื่น แต่ตัวเขาเองกลับมิได้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้สอน นั่นก็แสดงว่า บรรดาผู้ที่มีความรู้มิใช่ว่าพวกเขาจะปลอดภัยจากไฟนรก หากพวกเขามิได้นำความรู้ที่ร่ำเรียนมาไปใช้ในหนทางที่ถูกต้อง หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรียนรู้เพียงอย่างเดียว โดยมีได้นำความรู้ไปปฏิบัติแต่อย่างใด ดังนั้น ความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาก็สูญเปล่า และไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น

อันนะหฺลาวีย์ (al-Nahlawi, 1999 : 264) ได้กล่าวว่า “มีรายงานจากบรรดาอุละมาอ์ยุคแรกแล้วว่า ความรู้จะลดลงและถูกลืม เพราะมิได้ปฏิบัติและเผยแพร่ และความรู้จะเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพโดยการนำไปปฏิบัติ เผยแพร่ และอบรมสั่งสอน นี่คือความเป็นจริงที่ปรากฏในแวดวงการศึกษาและด้านจิตวิทยาที่ได้ผ่านการยอมรับแล้ว และได้เห็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏอย่างชัดเจนในอิสลามเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติเป็นวิธีสอนที่ให้ผลโดยตรงต่อจิตใจของผู้เรียน ทำให้ความรู้ที่ได้รับมามีความชัดเจนมากขึ้นด้วยการนำไปปฏิบัติ และความรู้ดังกล่าวก็ยังคงฝังแน่นภายในใจและความทรงจำของผู้เรียน ประกอบกับการเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งของความรู้ที่ถูกต้องซึ่งได้รับการตอบรับจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และความหมายดังกล่าวก็คือ ทำให้ผู้เรียนสามารถจินตนาการในสิ่งที่เขาได้ร่ำเรียนมาเพื่อให้ความชัดเจนมากขึ้น

และทำให้เกิดผลดีต่อจิตใจและมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต”

จากคำกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องฝึกฝนและอบรมสั่งสอนผู้เรียนให้ปฏิบัติในสิ่งที่พวกเขาได้ศึกษาเล่าเรียนมา เพื่อให้ความรู้ต่าง ๆ เกิดผลโดยตรงต่อผู้เรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และครูผู้สอนจะต้องซักถามผู้เรียนในประเด็นปัญหาที่สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้พวกเขาสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตัวเอง และพยายามปรารภและตักเตือนพวกเขาในทุกชั่วโมงการสอน ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขาจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของการฝึกฝนและการปฏิบัติ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ โดยให้พวกเขาพยายามฝึกฝนและปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ซึ่งในความเป็นจริง การดำเนินชีวิตประจำวันของมุสลิมจะขาดการปฏิบัติศาสนกิจไม่ได้ มุสลิมทุกคนต้องทำความกัศดีและปฏิบัติกิจการงานที่ดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยจะต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน แล้วจึงลงมือปฏิบัติ และหากจะเรียนรู้เพียงแก่ทฤษฎีอย่างเดียว โดยมิได้ปฏิบัติก็ไม่ได้ หรือปฏิบัติตามความรู้สึกของตนเองโดยมิได้ศึกษาเล่าเรียนก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการปฏิบัติควบคู่กันไป โดยถือว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และหากแยกจากกันเมื่อใด การงานดังกล่าวจะไม่ถูกตอบรับจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างสมบูรณ์ ฉะนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติและต้องพยายามฝึกฝนให้ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ดังที่มีรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

" :

"

" :

"

"

" :

"

" :

"

((

(397 : 1998)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้เข้าไปในมัสยิด ขณะที่ท่านเราะสูล ﷺ กำลังนั่งอยู่ในมัสยิด ชายคนนั้นได้ทำการละหมาด ต่อมาเขาได้เข้าไปหาท่านเราะสูล ﷺ และให้สลามแก่ท่าน ท่านเราะสูล ﷺ ก็ได้ตอบรับสลามด้วยการกล่าวว่า “อะอ์ลัยกัสลาม” แล้วท่านก็ได้กล่าวแก่ชายคนนั้นว่า “จงกลับไปละหมาดใหม่ แท้จริงแล้วท่านยังไม่ได้ละหมาด” ชายคนนั้นก็ได้อีกกลับไปทำการละหมาด แล้วเขาก็มาหาท่านเราะสูล ﷺ และให้สลามแก่ท่าน ท่านเราะสูล ﷺ ก็ได้ตอบรับสลามด้วยการกล่าวว่า “อะอ์ลัยกัสลาม” แล้วท่านก็ได้กล่าวแก่ชายคนนั้นว่า “จงกลับไปละหมาดใหม่ แท้จริงแล้วท่านยังไม่ได้ละหมาด” โดยที่เขาได้ปฏิบัติดังกล่าว 3 ครั้ง จนเขาได้กล่าวแก่ท่านเราะสูล ﷺ ว่า “โอ้ท่านเราะสูลลุลลอฮฺ ผู้ที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาด้วยความสัตย์จริง ไม่มีอะไรที่ดีกว่านี้แล้ว ขอได้โปรดสอนฉันเถิด” ท่านเราะสูล ﷺ จึงกล่าวว่า “เมื่อท่านจะทำการละหมาด ท่านจงตักบิร หลังจากนั้นจงอ่านอายะฮฺจากอัลกุรอานที่ท่านเห็นว่าง่ายสำหรับท่าน แล้วจงรุกอฺกระทั่งรุกอฺ (สมบูรณ์) สงบนิ่งชั่วคราว แล้วเงยขึ้นจากรุกอฺจนกระทั่งยืนตรง แล้วจึงสุญูดจนกระทั่งสงบนิ่งชั่วคราว แล้วจึงนั่งจนกระทั่งนั่งได้อย่างสงบนิ่งชั่วคราว (ระหว่างสองสุญูด) ดังนั้นเจ้าจงปฏิบัติเช่นนี้ในทุก ๆ ละหมาดของท่าน”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 397)

หะดีษดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กำชับให้ชายคนหนึ่งได้ปฏิบัติละหมาดที่ถูกต้องตามหลักการของอิสลาม มิใช่ทำตามหลักการที่ผิดจนเกิดความเคยชินและติดเป็นนิสัย ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สอนการละหมาดแก่ชายผู้นั้นโดยเริ่มต้นด้วยการตักบิร รุกอฺ การเงยหน้าขึ้นจากรุกอฺจนกระทั่งยืนตรง การสุญูดและการนั่งระหว่างสองสุญูด ทุกขั้นตอนของการละหมาดต้องปฏิบัติอย่างมีระเบียบและมีกฎเกณฑ์ ประกอบกับต้องมีความสงบนิ่งชั่วคราว (ญะอะมะนีนะฮฺ) จะทำอย่างรวดเร็วพรวดพราดไม่ได้ เพราะการละหมาด

คือเสาหลักของศาสนาและการละหมาดก็ต้องถูกสอบสวนเป็นสิ่งแรกในวันกิยามะฮ์

และมีรายงานจากบะรออฺ บิน อาซิบ رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่ฉันว่า

))

((

(6311 : 1989)

ความว่า “เมื่อเจ้าจะเข้านอนให้อาบน้ำละหมาด เช่นเดียวกับการ
อาบน้ำละหมาด ต่อจากนั้นให้นอนตะแคงซีกขวา และจงกล่าวว่า

”

”

หากเจ้าจะต้องตาย (หลังจากอ่านคุออานี้แล้ว) ก็จะตายในสภาพ
ธรรมชาติบริสุทธิ์ (แห่งอิสลาม) และขอให้เป็นการพูดสุดท้ายที่
เจ้าจะกล่าว (เมื่อจะเข้านอน) เมื่อนึกขึ้นได้ ฉันก็ถามท่านว่า จะ
ไม่กล่าว อีกหรือ? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ตอบว่า ไม่ต้องหรอก แต่ให้กล่าว ”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6311)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สอนให้บะรออฺ บิน อาซิบ رضي الله عنه ได้อาบน้ำละหมาดก่อนนอน และเมื่อเริ่มนอนก็ให้นอน
ตะแคงซีกขวา และอ่านคุออูข้างต้น นั่นก็แสดงให้เห็นว่าอิสลามส่งเสริมและสนับสนุนให้
ประชาชาติอิสลามเล็งเห็นถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดและการทำจิตใจให้สะอาด และ
ให้ความสำคัญในการขอคุออูต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทุกเวลา ถึงแม้ว่าในเวลาขณะที่จะนอนก็ตาม

จาก 1 ดิรฮัม” โดยท่านได้กล่าว 2 หรือ 3 ครั้ง ชายคนหนึ่งกล่าวว่า “ฉันจะซื้อทั้งสองสิ่งด้วยราคา 2 ดิรฮัม” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงขายชายดังกล่าว แล้วนำเงิน 2 ดิรฮัม ไปให้ชาวอันศอร และท่านได้กล่าวว่า “จงนำเงิน 1 ดิรฮัม ไปซื้ออาหารให้แก่ครอบครัวของเจ้า ส่วนอีก 1 ดิรฮัมที่เหลือ เจ้าจงไปซื้อขวาน 1 ค้ำม และจงมาหาฉันพร้อมกับขวาน” ชายคนนั้นก็มา (หลังจากที่ซื้อขวานแล้ว) แล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็จับขวานค้ำมนั้นอย่างกระชับมือ และได้กล่าวแก่ชายผู้นั้นว่า “จงออกไปตัดฟืน แล้วนำเอาไปขาย และจงอย่าให้ฉันเห็นหน้าเจ้าภายในระยะเวลา 15 วัน” ชายคนนั้นก็ได้ออกไปตัดฟืนและนำเอาไปขาย และได้มาหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยที่เขาขายฟืนได้ 10 ดิรฮัม เขาได้ซื้อเสื้อผ้าส่วนหนึ่ง และได้ซื้ออาหารอีกส่วนหนึ่ง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่เขาว่า “การกระทำดังกล่าวดีกว่าที่เจ้าไปขอบริจาค แล้วมีเครื่องหมายประทับบนใบหน้าของเจ้าในวันกิยามะฮฺ”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 1641)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อบรมสั่งสอนชายคนดังกล่าว โดยการฝึกฝนให้เขาได้เปลี่ยนจากผู้ขอมมาเป็นคนทำงาน และหาปัจจัยเลี้ยงชีพด้วยตนเอง และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงเลือกงานการตัดฟืนให้เขาทำ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการพึ่งตนเอง และให้เขาฝึกฝนและปฏิบัติกรงานดังกล่าวเป็นระยะเวลา 15 วัน ในที่สุดการฝึกฝนและการปฏิบัติดังกล่าวก็ได้บรรลุผลสำเร็จ และมีรายได้เพิ่มจากเดิมหลายเท่าตัว ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงให้เขาได้ทำงานต่อไป และตัดเดือนเขามิให้เลิกทำงานดังกล่าว โดยท่านได้เปรียบเทียบระหว่างการเป็นคนขอกทานกับคนที่ทำงานด้วยตนเอง โดยผู้ที่ขอกทานนั้น ในวันกิยามะฮฺพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงประทับเครื่องหมายบนใบหน้าของเขา

อัลเกาะฎาะรี (al-Qatari, 1987 : 168) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ เป็นวิธีสอนที่ศึกษาศาสตร์อิสลามให้ความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะรูกนอิสลาม 5 ประการ ได้แก่ การกล่าวปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตของพระองค์” การละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอด และการประกอบพิธีหัจญ์ เป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนจะต้องฝึกฝนและปฏิบัติ”

อซซันดานีย์ (al-Zintani, 1993 : 214) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ เป็น

วิธีสอนที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ใช้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการศึกษานั้นมิได้เจาะจงเฉพาะวิธีสอนแบบบรรยาย ท่องจำ และการดัดเตือนเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนและปฏิบัติ จนสามารถทำให้คนใดคนหนึ่งมีความสมบูรณ์แบบในตัวของเขา และสร้างชีวิตของเขาโดยอาศัยพื้นฐานหลักจากความเข้าใจ และการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ”

จากหะดีษทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น บ่งบอกให้รู้ว่า วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ เป็นวิธีสอนที่สำคัญอย่างยิ่งในอิสลาม ซึ่งในปัจจุบันจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนว่า การเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจะทำให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติในสิ่งที่เรียนมาได้และสามารถจดจำได้นาน ตรงกันข้ามกับการเรียนรู้ทฤษฎีเพียงอย่างเดียว โดยมีได้ปฏิบัติจะทำให้ผู้เรียนจดจำบทเรียนได้เพียงระยะสั้น และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนน้อยมาก และยังทำให้ผู้เรียนลืมนบทเรียนได้ง่ายด้วย และหากนักเรียนขาดการปฏิบัติก็จะทำให้พวกเขาเป็นเยาวชนที่ไม่มีความรู้ และทำให้สังคมขาดเยาวชนที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต

การนำวิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนจะต้องวางแผนและประสานงานกับผู้เรียนอย่างใกล้ชิด
2. ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าจะใช้เวลาไม่น้อยก็ตาม
3. ผู้สอนจะต้องชี้แนะวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนในทุกกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เรียนนำหลักการที่ผิดไปปฏิบัติ

3.2.5 วิธีสอนแบบใช้คำถาม

วิธีสอนแบบใช้คำถามเป็นวิธีสอนที่เป็นการโต้ตอบระหว่างท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ﷺ ในหัวข้อหรือประเด็นหลักต่าง ๆ ที่สำคัญ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้ถาม และบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ﷺ เป็นผู้ตอบ ส่วนข้อมูลหรือคำตอบที่ได้รับจากบรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ﷺ ก็จะเป็นองค์ความรู้ในบทเรียนดังกล่าว

ในอัลกุรอานได้มีการนำเสนอในรูปแบบคำถามที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นคำถามที่ต้องการจะทราบคำตอบ คำถามที่ทำให้หายจากการสงสัยและการเคลือบแคลง คำถามที่บ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่และความปรีชาญาณของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ คำถามเชิงดูถูกเหยียดหยามและเยาะเย้ย คำถามเพื่อการดัดเตือน คำถามเชิงท้าทาย และคำถามเพื่อให้คิดและไตร่ตรอง ฯลฯ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

(85 :)

ความว่า “และพวกเขาจะถามเจ้า เกี่ยวกับวิญญาณ จงกล่าวเถิดว่า เรื่องวิญญาณนั้นเป็นไปตามพระบัญชาของพระเจ้าของฉัน และพวกท่านจะไม่ได้รับความรู้ใด ๆ เว้นแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น”

(อัลอิสรออ : 85)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าบรรดามุซริกีนได้ถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกี่ยวกับวิญญาณ และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แจ้งให้พวกเขาทราบว่า เรื่องวิญญาณนั้นเป็นสิ่งเร้นลับ ซึ่งไม่มีใครจะล่วงรู้ได้ นอกจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น และความรู้ของมนุษย์นั้นมีเพียงน้อยนิดซึ่งเหมาะกับปัญญาและความสามารถของพวกเขา และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสอีกว่า

وَسْئَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا
صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

(107-105 :)

ความว่า “และพวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับภูเขา จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) พระเจ้าของฉันจะทรงทำให้มันแตกออกเป็นผุยผง แล้วจะทรงปล่อยให้เป็นที่ราบโล่งเตียน (ไม่มีต้นไม้และสิ่งก่อสร้าง) ดู เจ้าจะไม่เห็น ณ ที่นั่น ที่ลุ่มและที่คอง”

(ภูเขา : 105-107)

จากอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบใช้คำถาม โดยผู้ถามจะถามเกี่ยวกับภูเขา พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า พระเจ้าของฉันจะทรงทำให้มันแตกออกเป็นผุยผง แล้วจะทรงปล่อยให้เป็นที่ราบโล่งเตียน ท่านอุษมาน ก็อดรีย์ มะกานิชียู (Uthman Qadri Makanisi, 2001 : 443) ได้กล่าวว่า “ภูเขาในวันกิยามะฮ์จะแตกต่างกับภูเขาในโลก

คุณยา ซึ่งภูเขาในโลกคุณยานั้นมีความสูงลิ่ว ยอดของมันชนกับก้อนเมฆ มีรากฐานที่ประกอบไปด้วยหินที่แข็งและเจาะลึกลงเข้าไปในพื้นดิน แต่ภูเขาในวันกียามะสุพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงทำให้มันละเอียดคล้ายทราย แล้วพระองค์ก็ทรงส่งลมมาพัดพามันปลิวว่อนกระจัดกระจายไป และทรงปล่อยให้เป็นที่ราบโล่ง ไม่มีต้นไม้และสิ่งก่อสร้าง ไม่มีสูง และต่ำ และนี่คือความสามารถของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ”

สำหรับสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบว่า มีหะดีษจำนวนมากมายที่ได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบใช้คำถาม โดยครอบคลุมการถามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ หรือบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้ถามท่าน เพื่อต้องการทราบคำตอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมร์ ﷺ เล่าว่า ฉันได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ว่า

))

((

(6925 : 1995)

ความว่า “พวกท่านรู้ไหม ใครคือมุสลิม? พวกเขาตอบว่า อัลลอฮ์ และเราะฮูตของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ท่านเราะฮูต ﷺ กล่าวว่า มุสลิมคือผู้ที่ทำให้บรรดามุสลิมทั้งหลายปลอดภัยจากคำพูดและการกระทำของเขา ท่านเราะฮูต ﷺ ถามอีกว่า ใครคือมุอฺมิน? พวกเขาตอบว่า อัลลอฮ์และเราะฮูตของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ท่านเราะฮูต ﷺ ตอบว่า มุอฺมินคือผู้ที่ทำให้บรรดามุอฺมินทั้งหลายมีความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและทรัพย์สินของพวกเขา แล้วท่านก็ได้กล่าวถึงบรรดามุฮาญีรีน (ผู้อพยพ) โดยกล่าวว่า ผู้อพยพคือผู้ที่อพยพออกจากความชั่วร้ายนั่นเอง”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 6925)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ว่า ใครคือมุสลิม? และใครคือมุอฺมิน? บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตอบว่า อัลลอฮ์และเราะฮูตของพระองค์เท่านั้นที่รู้ ดังนั้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ตอบคำถามทั้งสองคำถามแก่พวกเขาไป คำถามของ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ข้างต้น เป็นคำถามที่ต้องการให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ช่วยกันตอบ และเมื่อพวกเขาตอบไม่ได้ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ตอบกลับไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นความรู้แก่พวกเขา

และมีรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามว่า

" :))

" : "

(("

(2581 : 1998)

ความว่า “พวกท่านรู้ไหมใครคือคนล้มละลาย?” บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตอบว่า “คนล้มละลายในหมู่พวกเราก็คือคนที่ไม่ม่แม่แต่สตางค์ (ดิรฮัม) เดียว และไม่มีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ เลย” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบพวกเขาว่า “คนล้มละลายในหมู่ประชาชาติของฉันคือผู้ที่พินคินชีพในวันกิยามะฮ์ด้วย (ผลบุญ) จากการละหมาด การถือศีลอด และการจ่ายซะกาต แต่เขาเองกลับดูค่าคนนั้น ใส่ร้ายคนนั้น น้อโกงทรัพย์สินคนนั้น มาคนนั้น ทูบตีคนนั้น เขาจึงต้องแจกจ่ายความดี (ที่ได้กระทำความดีดังกล่าว) แก่คนนั้น และแจกจ่ายความดีแก่คนนั้น และความดีของเขา หากหมดลงก่อนที่จะชดใช้หมด (ไม่เพียงพอ) พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะนำความผิด (ของคนที่เขาทำร้าย) มาให้เขารับแทนจนในที่สุดเขาก็ถูกนำไปโยนลงขุมนรก”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 2581)

จากหะดีษข้างต้น จึงให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ว่าใครคือคนล้มละลาย? บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตอบว่า คนล้มละลายในหมู่พวกเราแล้วก็คือคนที่ไม่ม่แม่แต่สตางค์ (ดิรฮัม) เดียว และไม่มีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ เลย เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยินคำตอบดังกล่าว ซึ่งเป็นคำตอบที่ยังไม่ถูกต้องตามที่ท่านต้องการ ดังนั้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ตอบใหม่

ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ได้รับความทราบ โดยเป็นความหมายของคนล้มละลายที่สมบูรณ์และถูกต้อง ดังรายละเอียดปรากฏในคัมภีร์หะดีษข้างต้น

และมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ มุฮัมมัด กล่าวว่า

))

" :
 (" :
 (528 : 1989)

ความว่า “พวกท่านไม่เห็นดอกหรือว่า หากมีแม่น้ำสายหนึ่งไหล ผ่านหน้าบ้านของพวกท่าน แล้วพวกท่านชำระล้างวันละ 5 ครั้ง จะมีสิ่งสกปรกติดพวกท่านอยู่อีกหรือ?” บรรดาเศาะหาบะฮ์ กล่าวว่า “ไม่มีสิ่งสกปรกติดอยู่อีกเลย” ท่านนบีมุฮัมมัด กล่าวว่า “ดังกล่าวนั้นเปรียบดังเช่นการละหมาด 5 เวลา ที่พระองค์ อัลลอฮ์ ชำระล้างความชั่วนั้นเอง”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 528)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ว่า หากพวกท่านชำระล้างวันละ 5 ครั้ง จะมีสิ่งสกปรกติดพวกท่านอยู่อีกหรือ? ซึ่งเป็นคำถามเชิงเปรียบเทียบที่ท่านนบีมุฮัมมัด ต้องการจะสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ว่า หากพวกเขาได้ชำระร่างกายวันละ 5 เวลา ซึ่งทำให้ร่างกายของพวกเขามีความสะอาด เปรียบดังที่พวกเขาได้ทำการละหมาด 5 เวลา ซึ่งเป็นการชำระล้างความผิดและความชั่วที่พวกเขาได้กระทำให้หมดไป

อ็ชชินดานีย์ (al-Zintani, 1993 : 206-207) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนแบบถามตอบ เป็นวิธีสอนที่มีข้อดีเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชี้แนะผู้เรียนให้เป็นไปตามระบบที่ละขั้นตอน ซึ่งเหมาะกับระดับสติปัญญาและความสามารถของผู้เรียน จนทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง และหากผู้เรียนไม่สามารถตอบคำถามได้ ผู้สอนจะต้องอธิบายให้ผู้เรียนฟังอย่างชัดเจน และวิธีสอนดังกล่าว เป็นวิธีสอนที่พัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด และมีการสังเคราะห์ความคิด และมีการโต้ตอบเฉพาะตัวของผู้เรียนที่ดียิ่งในระบบการเรียนการสอน”

จากคำกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าวิธีสอนแบบใช้คำถามเป็นวิธีสอนที่ฝึกฝนและ

พัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน โดยทำให้ความคิดของผู้เรียนมีการพัฒนาขึ้นตามระดับสติปัญญา และพื้นฐานความรู้เดิมของแต่ละคน และทำให้เกิดการพัฒนาการใช้ภาษาของผู้เรียนในการตอบคำถามแต่ละคำถามที่ผู้สอนได้ถาม และทำให้ผู้เรียนใช้สื่อการฟังที่ละเอียดอ่อนมากขึ้น โดยไม่มีการหลงคำถามหรือเข้าใจความหมายของคำถามผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ยังเป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดและกระบวนการพูดในเวลาเดียวกัน โดยเริ่มจากกระบวนการคิดก่อนแล้วตามด้วยกระบวนการพูด ดังนั้น หากผู้เรียนใช้กระบวนการพูดก่อนกระบวนการคิดจะเห็นว่าผู้เรียนจะพูดผิด ๆ ถูก ๆ หรือพูดตะกุกตะกักที่ไม่ค่อยได้ใจความ

การนำวิธีสอนแบบใช้คำถามไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบใช้คำถามให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ (อากรณ ใจเที่ยง, 2546 : 187)

1. เป็นคำถามที่ตรงประเด็น ควรถามให้เฉพาะเจาะจง กระชับและชัดเจน
2. ใช้ภาษาที่ง่ายแก่การเข้าใจ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ตรงกับความต้องการของผู้สอน
3. ถ้าผู้เรียนตอบถูก ควรมีการเสริมกำลังใจ และถ้าตอบไม่ถูก ควรเสริมแรงกระตุ้นให้พยายามต่อไป
4. ถ้าไม่มีคำตอบ ควรถามใหม่ ใช้คำถามที่ง่ายขึ้น หรืออธิบายขยายความ ทำให้ผู้เรียนได้แนวทางในการตอบ
5. ใช้คำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหา วิชา สติปัญญา ของผู้เรียน
6. ควรกระตุ้นผู้ที่ไม่สนใจตอบคำถาม ให้มีส่วนร่วมในการคิดตอบด้วย
7. ใช้คำถามให้กลมกลืนกันไปในช่วงตอนต่าง ๆ ของการสอน เป็นการถามที่ถูกต้องจังหวะและโอกาส

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ครูควรใช้คำถามในหลายลักษณะโดยไม่ถามเฉพาะความรู้ความจำ ประเภทของคำถามที่ควรนำมาใช้ ได้แก่ คำถามที่ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า และการนำไปใช้ ตลอดจนควรเป็นคำถามแบบเปิดที่นักเรียนต้องใช้ความคิดในการตอบอย่างมีเหตุผล ก็จะเป็นการพัฒนาการเรียนในด้านความคิดเป็นได้เป็นอย่างดี

3.2.6 วิธีสอนแบบตักเตือน

เป็นวิธีสอนโดยการชี้แนะ ตักเตือน และรำลึกให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม และละเว้นในสิ่งที่ชั่วและเลวทราม เพื่อให้หัวใจบริสุทธิ์ผุดผ่องและขำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตลอดเวลา

วิธีสอนแบบตักเตือนเป็นวิธีสอนที่สำคัญอย่างยิ่งในอิสลาม เนื่องจากมนุษย์ทุกคนที่

เกิดมาในโลกนี้นั้นล้วนไม่มีความสมบูรณ์พูนสุขไปเสียทุกอย่าง ต้องมีความผิดพลาดและการหลงลืม บ้างในบางคราว ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาทั่วไป ดังนั้น วิธีการแก้ไขให้มนุษย์รอดพ้นและปลอดภัย จากความผิดพลาดและการหลงลืมก็คือการตักเตือนซึ่งกันและกัน ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(55 : 1998)

ความว่า “ศาสนาคือการตักเตือน พวกเราได้ถามท่านเราะฮูต ﷺ ว่า (โอ้ท่านเราะฮูต ﷺ) ตักเตือนแก่ใครเล่า? ท่านเราะฮูต ﷺ ตอบว่าแก่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ แก่คัมภีร์ของพระองค์ แก่เราะฮูต ของพระองค์ แก่ผู้นำของบรรดามุสลิม และแก่ประชาชน”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 55)

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสอนแบบตักเตือน ซึ่งอัลกุรอาน ทั้งเล่มก็ได้ครอบคลุมเนื้อหาที่กล่าวถึงหลักคำสอนและการตักเตือนเกือบทั้งหมด และอัลกุรอานก็ได้ ชื่อว่าเป็นข้อตักเตือนและคำตักเตือนสำหรับมนุษยชาติ ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي
الْصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

(57 :)

ความว่า “โอ้มนุษยเอ๋ย แท้จริงข้อตักเตือน (อัลกุรอาน) จาก พระเจ้าของพวกท่าน ได้มายังพวกท่านแล้ว และ (มัน) เป็นการ บำบัดสิ่งที่มีอยู่ในทรวงอก และเป็นการชี้แนะทาง และเป็นความ เมตตาแก่บรรดาผู้ศรัทธา”

(ยูนุส : 57)

จากอายะฮ์ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าคัมภีร์อัลกุรอานนั้นเป็นคำตักเตือนและคำแนะนำที่ ดียิ่งสำหรับมวลมนุษยชาติ ดังนั้น หากใครต้องการทางนำและคำตักเตือน ก็ต้องปฏิบัติตามคำสอน

อัลฮาซิมีย์ (al-Hazimi, 2000 : 400) ได้กล่าวว่า “เพื่อให้การดักเตือนดำเนินไปด้วยดี จึงไม่ควรใช้เวลาในการดักเตือนที่นานโดยไม่จำเป็น และเป็นการตอกย้ำคำพูดเดิมที่น่าเบื่อ การดักเตือนต้องมีความสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์ และต้องเป็นการดักเตือนที่กลั่นออกมาจากใจที่บริสุทธิ์ และมีเนื้อหาที่หลากหลาย โดยครอบคลุมถึงเทคนิคบางสิ่งบางอย่างจากการดัดจริต และต้อบ การให้ข้อคิดที่ดีที่มีผลต่อจิตใจ และการใช้เทคนิคการอุปมาอุปมัย และการเล่าเรื่อง”

มุฮัมมัด กุฎบุ (Muhammad Qutb, 1993 : 1/178) ได้กล่าวว่า “การที่จะให้การดักเตือนมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องสร้างบรรยากาศที่ดีซึ่งสามารถช่วยส่งผลอันดีงามต่อจิตใจ และต้องอาศัยการดักเตือนที่นำไปสู่การเป็นแบบอย่างและสื่อที่นำไปสู่การเลียนแบบ และสนับสนุนให้มีการเลียนแบบ... และเมื่อมีแบบอย่างที่ดี แสดงว่าการดักเตือนนั้นส่งผลอันดียิ่งในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาตัวเอง จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความประพฤติและได้รับแต่คุณลักษณะที่ดีจากการดักเตือนดังกล่าว”

มีรายงานจากอิรบาดู บิน สาริยะฮฺ رضي الله عنه กล่าวว่า

))

":

":

((

(2676 : 1978)

ความว่า “เช้าวันหนึ่งหลังละหมาดศุบหฺ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวเตือนพวกเราด้วยถ้อยคำที่ซาบซึ้งกินใจจนกระทั่งน้ำตาของพวกเราไหลรินและหัวใจของพวกเราเกิดความกลัว ชายผู้หนึ่งจึงกล่าวขึ้นว่า “นี่เป็นการเตือนเพื่อการอำลา ยังมีอะไรอีกไหมที่ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ จะสั่งเสียพวกเรา?” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “ฉันขอสั่งพวกเจ้าให้เกรงกลัวต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จงเชื่อฟังและภักดีต่อผู้ปกครอง ถึงแม้เขาเป็นทาสผิว

คำชาวหะบะซี (เอธิโอเปีย) ก็ตาม ดังนั้น แท้จริงแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใด ก็ตามที่มีชีวิต (หลังจากการตายของฉัน) เขาจะได้เห็นความ ชัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย และพวกเจ้าจงระวังการอุทริสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาในศาสนา เพราะสิ่งใหม่ ๆ นั้นเป็นการหลงผิด เมื่อพวกเจ้า คนหนึ่งคนใดพบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนั้น ดังนั้น เขาจงยึดมั่น อย่างแน่วแน่ในสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาคู่ละฟาอ อรรอซิดีนที่ได้รับทางนำ พวกเจ้าจงกัไว้ด้วยฟันกราม”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1978 : 2676)

จากหะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ตักเตือนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ให้พวกเขามีความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เชื้อฟิงและภักดีต่อผู้ปกครอง ถึงแม้ว่า ผู้ปกครองของพวกเขาก็จะเป็นทาสหิวคำชาวอภิสลิเนีย (เอธิโอเปีย) ก็ตาม และท่านได้สั่งเสียพวกเขาให้ยึดแนวทางของท่านและแนวทางของคู่ละฟาอ อรรอซิดีน อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง เพราะ ประชาชาติหลังยุคของท่านจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นมากมาย

มีรายงานจากท่านญาบิร บิน สัมเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

))

((

(1107 : 1969

)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้ตักเตือน (ญุบะฮ์) ยาวนาน ในวันศุกร์ โดยท่านได้ให้คำตักเตือนที่ค่อนข้างสั้น”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 1107)

หะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อ่านญุบะฮ์ตักเตือนบรรดา เศาะหาบะฮ์ ﷺ ในวันศุกร์ เป็นการตักเตือนที่ใช้เวลาไม่นานมาก เพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกรงว่า บรรดาคู่ละฟาอ ﷺ รู้สึกเบื่อหน่าย และไม่ได้รับประโยชน์จากการฟังญุบะฮ์

และมีรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

))

": " " : " "

((

(1424 : 1998)

ความว่า “ฉันได้อยู่กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในขณะนั้นก็มีชายคนหนึ่งได้มาหาท่าน และได้บอกแก่ท่านว่า เขาได้แต่งงานกับสตรีชาวอันศอรนางหนึ่ง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่ชายผู้นั้นว่า “ท่านได้เห็นใบหน้าของนางหรือยัง?” เขาตอบว่า “ยัง (ฉันยังไม่ได้เห็นใบหน้าของนางเลย)” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงกล่าวว่า “จงกลับไป และจงดูใบหน้าของนาง เพราะแท้จริงที่ดวงตาของชาวอันศอรมีอะไรบางสิ่งบางอย่าง”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 1424)

จากหะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตือนให้ชายคนนั้นได้ดูใบหน้าและสังเกตดวงตาของสตรีชาวอันศอรที่เขาแต่งงานด้วย โดยที่เขาจะได้ไม่รู้สึกละอายใจและคิดมาก หลังจากที่ได้อยู่กินกันที่สามีภรรยาแล้ว ความเป็นจริงที่ปรากฏในหะดีษข้างต้น คือ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะไม่ปล่อยให้สิ่งที่ไม่ถูกต้องในเรื่องศาสนาและคุณยาต้องเล็ดลอดไปจากสายตาของท่านได้ นอกเสียจากท่านต้องตักเตือนและชี้แนะไปสู่สิ่งที่ถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม

อัญญาหะหุฮาน (al-Tahhan, 2002 : 176) ได้กล่าวว่า นักการศึกษามุสลิมทราบดีว่าวิธีสอนแบบตักเตือนเป็นวิธีสอนที่ส่งผลที่ดีงามต่อจิตใจ ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันระหว่างผู้ตักเตือนและผู้ฟังคำตักเตือน และการตักเตือนที่ส่งผลที่ดีต่อจิตใจและมีประสิทธิภาพจะต้องประกอบไปด้วยสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. เป็นคำพูดที่ดี โดยใช้สำนวนโวหารที่ชัดเจนและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง
2. เต็มแต่งด้วยความรู้สึกและความหนักแน่น ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงที่จะทำให้คำพูดบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้
3. ความรู้และจริยธรรม ความรู้เป็นเพชรเม็ดงามในการชี้แนะ และจริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่ส่งผลอันดีงาม
4. ได้รับความสนใจและตั้งใจ ซึ่งเป็นสื่อที่ดียิ่งสำหรับผู้ตักเตือนที่จะต้องชักชวน

และโน้มน้าวจิตใจ โดยผู้ตักเตือนจะต้องมีความรู้และประสบการณ์

อันนะหฺลาวีย์ (al-Nahlawi, 1999 : 284-285) ได้กล่าวถึงการตักเตือนซึ่งจะต้องอาศัยด้านจิตใจและการอบรมด้วยประการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ปลูกความรู้สึกรักศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ สำหรับเยาวชน ด้วยวิธีการสนทนา การปฏิบัติ การอิมานะฮ์ และการฝึกฝน ฯลฯ เช่น ความรู้สึกนอบน้อมต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเกรงกลัวต่อบทลงโทษของพระองค์ หรือมีความปรารถนาที่จะเข้าสวนสวรรค์ของพระองค์ และการอบรมด้วยการตักเตือนให้มีความรู้สึกดังกล่าวและฝึกฝนเป็นประจำ อาจจะทำให้ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ได้

2. ต้องอาศัยความคิดและจินตนาการที่ถูกต้อง ดังที่ผู้ตักเตือนเคยถูกอบรมสั่งสอนมา โดยเป็นการจินตนาการที่ถูกต้องทั้งโลกนี้และโลกหน้า บทบาทของมนุษย์และหน้าที่ของเขาในโลกนี้ และความโปรดปรานของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งพระองค์ผู้ทรงเนรมิตโลกนี้ และเป็นผู้ทรงทำให้เกิดและทำให้ตาย ฯลฯ

3. ต้องอาศัยกลุ่มชนมุอฺมิน เพราะสังคมที่ดีจะทำให้บรรยากาศการตักเตือนมีผลที่ดียิ่งและเข้าถึงจิตใจผู้ฟัง ดังนั้นการตักเตือนส่วนใหญ่ในอัลกุรอานและหะดีษจะกล่าวในรูปแบบเป็นกลุ่มชน (ญะมาอะฮ์) ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا ﴾

(58 :)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้พวกเจ้าให้มอบคืนบรรดาของฝากแก่เจ้าของของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮ์ทรงแนะนำพวกเจ้าด้วยสิ่งซึ่งดีจริง ๆ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงได้ยินและทรงเห็น”

(อันนิซาอฺ : 58)

4. และสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลสะท้อนต่อจิตใจของวิธีสอนแบบตักเตือน คือ การขัดเกลาจิตใจ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาอิสลาม และการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวสามารถทำให้สังคมมีความเจริญ ห่างไกลจากความชั่วร้ายและสิ่งเลวทราม และไม่มีมารกดิฆัมเหมง

ซึ่งกันและกัน ทุกคนปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มีความยุติธรรม มีคุณธรรม และความดีงาม ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۗ ﴾
(90 :)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้ให้รักษาความยุติธรรมและทำดี และการบริจาคแก่ญาติใกล้ชิดและให้ละเว้นจากการทำลามก และการชั่วช้า และการอธรรม พระองค์ทรงตักเตือนพวกเจ้าเพื่อ เจ้าจักได้รำลึก”

(อันนะหฺล : 90)

นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มุสลิมเชิญชวนผู้คนที่ การทำความดีและละเว้นความชั่ว เพราะผู้ที่เชิญชวนผู้คนที่ทำความดีนั้นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนผลบุญแก่เขาเช่นเดียวกับผู้ที่กระทำความดีดังกล่าว ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

((:))
(1893 : 1998)

ความว่า “ผู้ใดชี้แนะไปสู่การทำความดี ผู้นั้นก็จะได้รับผลตอบแทน เช่นเดียวกับผลตอบแทนของผู้กระทำความดีนั้น”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 1893)

และมีรายงานจากท่านอบู สุรัยเราะฮ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((:))
(2674 : 1998)

ความว่า “บุคคลใดที่เชิญชวนไปสู่ทางนำ เขาจะได้รับผลบุญ

ประดุจดังผลบุญของผู้ที่ปฏิบัติตามเขา โดยไม่ทำให้ผลบุญของพวกเขาลดหย่อนแม้แต่น้อย และบุคคลใดที่เชิญชวนไปสู่การหลงผิด เขาจะได้รับโทษประดุจดังโทษของผู้ที่ปฏิบัติตามเขา โดยไม่ทำให้โทษของพวกเขาลดหย่อนแม้แต่น้อย”

(บันทึก โดย Muslim, 1998 : 2674)

การนำวิธีสอนแบบตักเตือนไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบตักเตือนให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องไม่ตักเตือนในเรื่องเดิมที่ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย
2. ผู้สอนต้องตักเตือนในเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม
3. ผู้สอนต้องตักเตือนด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การกระทำที่ดี
4. ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในสิ่งที่ตนเองตักเตือน
5. ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนเมื่อทำการตักเตือน
6. ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในทุกเรื่อง

3.2.7 วิธีสอนแบบตักเตือนและตักเตือน

เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนตระหนักถึงการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่า เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และให้ห่างไกลจากสิ่งที่ชั่วร้ายและบทลงโทษของพระองค์ เป็นวิธีสอนที่เตือนให้พึงระวังและเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง โดยครอบคลุมทั้งเหตุการณ์ที่ดีและชั่ว

วิธีสอนแบบตักเตือนและตักเตือนเป็นวิธีสอนอิสลามศึกษาดั้งเดิมโดยธรรมชาติที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานแก่มนุษย์ โดยให้พวกเขามีความปรารถนาด้วยความสุข ความโปรดปราน และชีวิตอันปลายที่มีความสุข และห่างไกลกับความทุกข์ยาก ความขมขื่น ความทรมาน และชีวิตอันปลายที่มีแต่ความทุกข์

จากความปรารถนาในความสุขและห่างไกลจากความทุกข์ข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าการมีความรู้สึกดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกันระหว่างมนุษย์และสัตว์ หรืออาจจะครอบคลุมทุกสิ่งที่มีชีวิต เพราะทุกสิ่งที่มีชีวิตนั้นล้วนแล้วแต่ไม่ชอบกับสิ่งที่มารบเร้ากับความทุกข์ แต่จะชอบและยอมรับในสิ่งที่อำนวยความสะดวกและให้ความสุขกับการดำเนินชีวิต แต่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ให้ความพิเศษกับมนุษย์ โดยได้ให้สมองแก่มนุษย์ในการคิด วิเคราะห์ และเรียนรู้ มีการวางแผนการดำเนินชีวิตและการดำเนินงานต่าง ๆ สามารถแยกแยะระหว่างสิ่งที่ให้คุณประโยชน์และสิ่งที่ให้

โทษ และสามารถเลือกปฏิบัติการทำงานที่ดีและละเว้นการทำงานที่ชั่ว

อัลฮาซิมีย์ (al-Hazimi, 2000 : 392) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิธีสอนแบบดร์ฆิบและดร์ฮิบในระบบการศึกษา ดังนี้

1. วิธีสอนแบบดร์ฆิบและดร์ฮิบเป็นวิธีการสอนหนึ่งที่อยู่ในหลักสูตรอิสลามศึกษา ในอัลกุรอานและสุนนะฮ์จึงมีจำนวนอายุและหะดีษมากมายที่ได้กล่าวถึงวิธีสอนดังกล่าว โดยสั่งให้มนุษย์ปฏิบัติในสิ่งที่ใช้และละเว้นในสิ่งที่ห้าม

2. ธรรมชาติของมนุษย์ถูกสร้างมาเพื่อให้รักในสิ่งที่ดีงามและเกลียดชังความชั่วและความยากลำบาก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงผลักดันให้มนุษย์ตอบรับปฏิกิริยาต่าง ๆ ทั้งในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ชั่ว โดยดร์ฆิบและดร์ฮิบคือสิ่งสองสิ่งที่ทำหน้าที่ทั้งความกลัวและความหวัง ซึ่งทั้งสองเป็นเส้นสองเส้นที่อยู่ในตัวของมนุษย์ ดังนั้น หลักสูตรอิสลามศึกษาจึงได้ใช้วิธีสอนดังกล่าว โดยในบางครั้งเพื่อขับเคลื่อนความรู้สึกที่ดีด้วยการดร์ฆิบในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้สัญญาสำหรับบรรดาผู้ที่มีความยำเกรงต่อพระองค์ และป้องกันตัวเองจากสิ่งที่หลงผิด และบางครั้งเพื่อขับเคลื่อนความรู้สึกที่ไม่ดีด้วยการดร์ฮิบในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงขู่เชิญและตักเตือนสำหรับบรรดาผู้ก่อความเสื่อมเสียและหลงผิดจากหนทางที่ถูกต้อง ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในวิธีสอนแบบดร์ฮิบว่า

يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١٢﴾
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿١٣﴾

(12 :)

ความว่า “โอ้ มนุษย์เอ๋ย พวกเจ้าจงยำเกรงพระเจ้าของพวกเจ้าเถิด เพราะแท้จริงการสั่นสะเทือนของวันอาสาน เป็นสิ่งที่ร้ายแรงยิ่งนัก วันที่พวกเจ้าจะเห็นมันคือ แม่มมทุกคนจะตกตะลึงลืมนางที่กำลังให้นมแก่ลูกอ่อน และหญิงตั้งครรภ์ทุกคนจะคลอดลูกที่อยู่ในครรภ์ของนางออกมา และเจ้าจะเห็นมนุษย์อยู่ในสภาพมึนเมา ทั้ง ๆ ที่พวกเขาไม่ได้เมา และแต่ว่าการลงโทษของอัลลอฮ์ นั้นรุนแรงยิ่งนัก”

(อัลหัจญ์ : 1-2)

และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวกับวิธีสอนแบบดรัมมิบว่า

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾
وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدَابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِّنْ
رَّبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

(36-31 :)

ความว่า “แท้จริงสำหรับบรรดาผู้ยำเกรงนั้นจะได้รับชัยชนะ
เรียกสวนหลากหลายและองุ่น และบรรดาสาววัยรุ่นที่อายุคราว
เดียวกัน และแก้วที่มีเครื่องคิมเต็มเปี่ยม และสวนสวรรค์นั้นพวก
เขาจะไม่ได้ยินคำพูดไร้สาระและคำกล่าวเท็จ ทั้งนี้เป็นการตอบ
แทนจากพระเจ้าของเจ้าเป็นการประทานให้อย่างพอเพียง”

(อันนะบะฮ์ : 31-36)

3. มนุษย์มีความสามารถในการแยกแยะระหว่างสิ่งที่ให้คุณประโยชน์และสิ่งที่ให้
โทษ เหมือนกับเขาสามารถรับบทบัญญัติ โดยการทำให้สิ่งที่ใช้ และละเว้นในสิ่งที่ห้าม จึงทำให้
การดรัมมิบและการดรัมมิบส่งผลสะท้อนต่อพฤติกรรมของเขา และหากไม่มีความพิเศษของธรรมชาติ
ดังกล่าวก็มิอาจทำให้การดรัมมิบและดรัมมิบมีผลในด้านการอบรมแต่อย่างใด

4. วิธีสอนแบบดรัมมิบและดรัมมิบเป็นวิธีสอนเพื่อการป้องกัน เพราะเป็นการห้าม
จากการกระทำในสิ่งที่ผิด จึงทำให้วิธีสอนดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากในด้านการศึกษา

และท่านสาเล็ม บิน สะอิด (Salem Bin Sa'id Bin Musfir Bin Jabbar, 2001 : 125)

ได้กล่าวถึงความมีประสิทธิภาพของวิธีสอนแบบดรัมมิบและดรัมมิบในการชักชวนดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรง
ประทาน โดยมีความปรารถนาในสิ่งที่ให้คุณประโยชน์และห่างไกลจากสิ่งที่ทำให้เกิดโทษ

2. เป็นวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยการผลักดันความรู้สึกของมนุษย์ให้บรรลุ
วัตถุประสงค์ตามที่ได้วางไว้

3. เป็นวิธีสอนที่ส่งผลสะท้อนอย่างมาก และได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าภายใน
จิตใจของมนุษย์

จากความสำคัญข้างต้น จึงให้เห็นว่าวิธีสอนแบบดรัมมิบและดรัมมิบเป็นวิธีสอนหนึ่ง
ที่สำคัญอย่างยิ่งในระบบการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โดยที่อัลกุรอานและสุนนะฮ์ได้

กล่าวถึงวิธีสอนดังกล่าวไว้มากมาย เป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความปรารถนาที่จะกระทำในสิ่งที่ดีและห่างไกลจากการกระทำที่ชั่ว นอกจากนี้แล้ววิธีสอนดังกล่าวก็ยังส่งผลสะท้อนและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของมนุษย์

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้วิธีสอนแบบตรึงบิและตรึงฮิบในด้านการเผยแผ่ ชี้นำ และการอบรมสั่งสอน โดยท่านจะใช้หิกมะฮฺในการอบรมสั่งสอน มีความพอดี และหาโอกาสและสถานการณ์ที่เหมาะสมเพื่อต้องการที่จะให้วิธีสอนดังกล่าวมีประสิทธิภาพและส่งผลที่ดีต่อจิตใจ ดังวิธีสอนแบบตรึงบิที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

))

((

(129 : 1998)

ความว่า “เมื่ออิสลามของคนหนึ่งคนใดจากพวกเจ้าถึงมาแล้ว (เข้ารับอิสลามอย่างบริสุทธิ์ใจ) ดังนั้นทุกหนึ่งความดีที่เขาได้กระทำจะถูกบันทึกสิบเท่าของความดีนั้นจนกระทั่งถึง 700 เท่า และทุกหนึ่งความชั่วที่เขาได้กระทำก็จะถูกบันทึกเหมือนกับ ความชั่วนั้น จนกระทั่งเขาได้พบกับพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : ส่วนหนึ่งของหะดีษหมายเลข 129)

หะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตรึงบิ (เสริมแรงด้วยการกระตุ้นความรู้สึที่ดี ๆ) โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้บรรดามุอฺมินหมั่นทำความดี เพราะผู้ที่ทำความดีเพียงแค่หนึ่งความดี พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะตอบแทนผลบุญแก่เขาถึงสิบเท่า จนกระทั่งถึง 700 เท่า ดังนั้น เมื่อบรรดามุอฺมินได้ทราบผลตอบแทนดังกล่าวจึงทำให้เพียรพยายามในการทำความดี

และมีรายงานจากท่านอบู สุรัยเราะฮฺ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(659 : 1989)

ความว่า “มีบุคคล 7 จำพวกที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้พวกเขาอยู่ในร่มเงาของพระองค์ในวันกิยามะฮฺ ซึ่งในวันนั้นจะไม่มีร่มเงาของใครนอกจากร่มเงาของพระองค์ กล่าวคือ ผู้นำที่มีความเป็นธรรม และชายหนุ่มคนหนึ่งที่เขาทำอิบาอะฮฺต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และบุคคลที่หัวใจของเขาผูกพันอยู่กับมัศยิด และบุคคลสองคนที่รักกันเพื่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ โดยทั้งสองรวมตัวกันและแยกกันเพื่อพระองค์ และชายผู้ซึ่งหญิงสาวที่มีตระกูลและมีรูปร่างสวยงามเรียกให้เขาไปหาเธอ (เพื่อละเมิดประเวณี) แต่ชายผู้นี้ตอบว่า ฉันกลัวพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และบุคคลที่ทำทานหนึ่งโดยปิดบังจนกระทั่งมือซ้ายของเขาไม่รู้ว่ามือขวาได้ทำทานไป และบุคคลที่รำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ โดยแยกตัวสันโดษ ซึ่งดวงตาทั้งสองของเขาปร่มด้วยน้ำตา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 659)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตัมบิบ (การกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกที่ดี ๆ) โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวถึงบุคคล 7 จำพวกที่ได้อยู่ในร่มเงาของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในวันกิยามะฮฺ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้กระทำความดีต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และกระทำด้วยความอิดออด (บริสุทธิ์ใจ) และยำเกรงต่อพระองค์ตลอดเวลา และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แจ้งให้บรรดามุอฺมินทราบ ว่า บุคคลทั้ง 7 จำพวกนั้นได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เพราะพวกเขาเหล่านั้นกระทำในสิ่งที่พระองค์ทรงใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม และมีรายงานจากสะหฺล บิน ซะอูด رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

(())
(6005 : 1989)

ความว่า “ฉันและผู้ดูแลเด็กกำพร้าพำนักอยู่ในสวนสวรรค์อย่างนี้ และท่านได้กล่าวพร้อมด้วยซุนนั๊วสองนั๊วของท่าน คือ นั๊วซั๊วและนั๊วกกลาง”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6005)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตริฮิบ ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กระตุ้นเสริมความรู้สึกระหว่างจิตใจเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกกล่าวถึง โดยในหะดีษท่านได้แจ้งข่าวดีให้ผู้ดูแลเด็กกำพร้าทราบว่าท่านจะอยู่เคียงข้างกับพวกเขาในสวนสวรรค์ นับเป็นการกำชับให้รักษาความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและเหนียวแน่นในสังคมมุสลิม โดยให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้องมุสลิม และไม่ให้เกิดการแบ่งแยกระดับความรวยและความจนในสังคม

ส่วนวิธีสอนแบบตริฮิบ (การลำทับถึงผลเสียเพื่อกระตุ้นความรู้สึกให้เกิดการตระหนักและสมควรหลีกเลี่ยง) ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้ให้ความสำคัญในการอบรมสั่งสอนและชี้แนะไม่น้อยไปกว่าวิธีสอนแบบตริฮิบเช่นเดียวกัน ดังที่มีรายงานจากท่านอับู ซุรฺร ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(105 : 1998)

ความว่า “มีบุคคลสามกลุ่มที่อัลลอฮฺจะไม่ทรงปฏิสันถารพวกเขาในวันกิยามะฮฺ กล่าวคือ บุคคลที่ชอบให้แต่ลำเลิกบุญคุณ บุคคลที่เสนอขายสินค้าด้วยการสบลสาบาน และบุคคลที่ใช้อาภรณ์ยาวจนลากดิน¹”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 105)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตริฮิบ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ตักเตือนบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ มิให้เอาเยี่ยงอย่างบุคคลทั้งสามกลุ่มที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ไม่ทรงปฏิสันถารด้วยข้างต้น คือ บุคคลที่ชอบให้แต่ภายหลังได้ลำเลิกบุญคุณ บุคคลที่ขายสินค้าเพื่อให้คนเชื่อถือจึงใช้วิธีการสาบาน และบุคคลที่ใช้อาภรณ์ยาวจนลากดินเพื่อแสดงความมั่งคั่งของตน

¹ การแต่งกายของชาวอาหรับนั้นมีลักษณะเสื้อคลุม บางคนชอบใช้อาภรณ์ยาวลากดิน ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าตนเป็นผู้มั่งคั่ง หรือมาจากสกุลสูง ดังนั้นชาวอาหรับมักแสดงความหวังด้วยอาภรณ์ที่ยาวลากดิน ท่านเราะซูล ﷺ ได้ห้ามการแต่งกายเช่นนั้น เพราะท่านถือว่าเป็นการแสดงความขโมย

และมีรายงานจากท่านอับนุ มัสอูด رضي الله عنه เล่าว่า ฉันได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((
(222 : 1998)

ความว่า “บุคคลใดสาบานเท็จเพื่อจะครอบครองทรัพย์สินของ
คนอื่นโดยการละเมิดสิทธิ หลังจากนั้นเขาได้พบกับพระองค์
อัลลอฮ์ โดยพระองค์ทรงพิโรธเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : ส่วนหนึ่งของหะดีษหมายเลข 222)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตรัสลับ โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงโกรธ
กริ้วกับบรรดาผู้ที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเป็นการตักเตือนให้พวกเขากลับตัว เพราะการกระทำ
ดังกล่าวเป็นการ โกงกินทรัพย์สินผู้อื่นโดยไม่ชอบธรรม

และมีรายงานจากท่านญับรฺ บิน มุฏอิม رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

((
(5984 : 1989)

ความว่า “ผู้ที่ตัดสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติจะไม่ได้เข้าสวรรค์”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 5984)

หะดีษบทนี้ ก็เป็นอีกหะดีษหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบตรัสลับ โดยท่านนบี
มุฮัมมัด ﷺ ได้ตักเตือนให้มุสลิมมีการติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเครือญาติ เพราะ
บุคคลใดก็ตามที่ตัดสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ เขาจะไม่ได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เป็น
หะดีษที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มุสลิมมีการติดต่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ เพื่อจะได้
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำให้สังคมมุสลิมเข้มแข็งขึ้น

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังได้กล่าวอีกว่า

))

((

(2607 : 1998)

ความว่า “แท้จริงความสัจจะนั้นจะนำไปสู่ความดีงาม และความดีงามนั้นจะนำไปสู่สวรรค์ และแท้จริงบุคคลนั้นจะมีความสัจจะจนกระทั่งได้บันทึกว่าเขาเป็นผู้ที่มีสัจจะ และแท้จริงการโกหกนั้นจะนำไปสู่ความชั่ว และความชั่วนั้นจะนำไปสู่นรก และแท้จริงบุคคลนั้นจะโกหกจนกระทั่งได้บันทึกว่าเขาเป็นผู้ที่โกหก”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 2607)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบดรัมมิบและดรัมมิบ โดยการดรัมมิบในสิ่งที่ดี และนำไปสู่ความมีสัจจะ เพราะความมีสัจจะนั้นจะนำไปสู่สวรรค์ และดรัมมิบในการโกหก หลอกลวง เพราะการโกหกหลอกลวงและไม่ซื่อสัตย์นั้นจะนำไปสู่นรก เป็นหะดีษที่มีการรวมกันระหว่างสิ่งที่ตรงกันข้ามทั้งสองอย่างซึ่งได้รับผลตอบแทนที่แตกต่างกัน นับเป็นการส่งผลที่ดีต่อจิตใจอย่างมากมายหากได้นำทั้งสองอย่างมาเปรียบเทียบกัน และมุสลิมส่วนใหญ่จะนำพาตัวของพวกเขาสู่การมีสัจจะและห่างไกลจากการโกหกมดเท็จ เพราะผลตอบแทนทั้งสองอย่างนั้นต่างกัน อย่างสิ้นเชิง นั่นคือ สวรรค์และนรก และแน่นอนยิ่งมุสลิมทุกคนต้องเลือกหนทางสู่สวรรค์

จากหะดีษทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิธีสอนแบบดรัมมิบและดรัมมิบ และท่านมักจะใช้ในการเผยแพร่ อบรมสั่งสอน และการชี้แนะตักเตือนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เป็นวิธีสอนที่ส่งผลอันดีงามต่อจิตใจและฝังแน่นในจิตใจของมนุษย์ จนทำให้มนุษย์สามารถเตือนตัวเองได้เมื่อได้นำหลักคำสอนของวิธีสอนดังกล่าวไปปฏิบัติใช้ในชีวิตรประจำวัน เป็นวิธีสอนที่สามารถใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย ทำให้มนุษย์รักกับการทำความดี และห่างไกลจากการทำความชั่ว เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมาเพื่อให้รักกับความสุขสบายและห่างไกลจากความลำบากและความเจ็บปวด

หากพิจารณาหะดีษที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิธีสอนแบบดรัมมิบ และดรัมมิบเป็นวิธีสอนที่มีความสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบชะวาบและอิกอบ (วิธีสอนโดยการให้รางวัลและการลงโทษ) ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม เพราะการสอนแบบดรัมมิบเป็นวิธีสอนที่ให้ผลตอบแทนที่ดีแก่ผู้กระทำ และการสอนแบบดรัมมิบเป็นวิธีสอนที่ให้บทลงโทษแก่ผู้กระทำ กล่าวคือ วิธีสอนแบบชะวาบผู้กระทำจะได้รับผลบุญ และวิธีสอนแบบอิกอบผู้กระทำจะได้รับโทษ

ท่านอิหม่ามอัลเฆาะซาลี (al-Ghazali, n.d. : 3/71) ได้กล่าวถึงการอบรมสั่งสอน

แบบตรึงบับและตรึงบับว่า “หากลูกปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามจะต้องให้การยกย่องและชมเชย พร้อมกับแจ้งให้ผู้คนรอบข้างได้รับทราบ แต่หากเขาประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีงามเพียงแค่ครั้งเดียว ก็จงอย่าตำหนิเขา และทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ แต่หากเขาประพฤติในสิ่งที่ไม่ดีดังกล่าวนั้นเป็นครั้งที่สอง ก็ขอให้ตักเตือนเขาเป็นการส่วนตัว โดยขู่เข็ญว่าหากเขาประพฤติคนเช่นนั้นอีก จะประกาศให้ผู้คนรอบข้างได้รับรู้ เพื่อมิให้เป็นแบบอย่าง และอย่าตำหนิมากจนเกินควร จนทำให้เขารู้สึกไร้ค่าหรือเหนื่อยหน่ายตัวเอง ต้องดูโอกาสและสถานการณ์ที่เหมาะสม ดังนั้น ผู้เป็นบิดาต้องพยายามระวังคำพูดต่อลูก อย่าตะคอกขู่เข็ญ นอกจากบางครั้งในยามจำเป็นเท่านั้น ส่วนผู้เป็นมารดาต้องเอาใจช่วยผู้เป็นบิดาในการตักเตือน และตำหนิเขาหากเขาปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี”

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านอิหม่ามอัลอะหมะดัลฮะซาลีย์ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอบรมสั่งสอนปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดีงาม โดยเมื่อลูกทำดีต้องแสดงการยกย่องชมเชยและแจ้งให้ผู้คนรอบข้างได้รับทราบ ทั้งนี้ เพื่อต้องการสร้างกำลังใจให้ลูกชอบปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเป็นการสอนแบบตรึงบับ แต่หากลูกปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีงาม พ่อแม่ก็ต้องมีเทคนิคในการตักเตือน โดยการปล่อยเขาไปในครั้งแรกที่เขาปฏิบัติ เพื่อว่าเขาจะคิดได้และกลับตัวเสียใหม่ แต่หากเขาทำซ้ำในพฤติกรรมเดิม พ่อแม่ต้องอบรมสั่งสอนและตักเตือนเขา และขู่เข็ญว่าจะแจ้งให้ผู้คนรอบข้างได้รับทราบ เพื่อเขารู้สึกอายและไม่กล้าทำอีก และนี่เป็นวิธีสอนแบบตรึงบับ โดยมีให้ลูกเข้าใจใกล้กับสิ่งที่ไม่ดี และท่านอิหม่ามอัลอะหมะดัลฮะซาลีย์ได้ปรารถนาให้ผู้ที่เป็นพ่อและแม่พยายามตักเตือนลูกในเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม มิใช่ตักเตือนลูกตลอดเวลา จนทำให้ลูกรู้สึกเอือมระอาและไม่อยากรับฟังในสิ่งที่พ่อแม่ต้องการจะตักเตือนและอบรมสั่งสอน

และผู้ที่เป็นครูผู้สอนก็เช่นเดียวกัน การยกย่องและการชมเชยนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น เมื่อนักเรียนคนหนึ่งคนใดประพฤติในสิ่งที่ดีงามก็อย่ารอช้า ให้รีบยกย่องและชมเชยเขาทันที เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่เขา และเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่นักเรียนคนอื่นต่อไป แต่หากนักเรียนคนหนึ่งคนใดประพฤติในสิ่งที่ไม่ดีงามก็อย่าตำหนิเขาต่อหน้าเพื่อนนักเรียนคนอื่น เพราะจะทำให้เขาอายเพื่อน และไม่มีกำลังใจในการทำมาดี ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องเรียกนักเรียนไปตักเตือนเป็นการส่วนตัว และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องแก่นักเรียนดังกล่าว เพื่อเขาจะได้แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีสู่พฤติกรรมที่ดีต่อไป วิธีสอนแบบตรึงบับและตรึงบับดังกล่าวจะทำให้ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อครูผู้สอนและทำให้เขามีความปรารถนาที่จะกระทำในสิ่งที่ดีและห่างไกลจากสิ่งชั่ว

วิธีสอนแบบตรึงบับและตรึงบับมีความสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบตักเตือนในด้านเนื้อหา รูปแบบการถ่ายทอด และผลที่ได้รับ ซึ่งวิธีสอนแบบตักเตือนจะเป็นวิธีสอนหลัก ส่วนวิธีสอนแบบตรึงบับและตรึงบับจะเป็นวิธีสอนที่รองลงมา เพราะวิธีสอนแบบตักเตือนจะครอบคลุมเนื้อหาที่ปรากฏในเรื่องการตรึงบับและตรึงบับ หากตักเตือนให้กระทำความดีก็ต้องใช้การตรึงบับ และ

หากดักเตือนมิให้กระทำความชั่วก็ควรใช้การตักเตือน ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดและการดักเตือนก็มีลักษณะที่คล้ายกัน เช่น ต้องไม่อบรมสั่งสอนและดักเตือนบ่อยครั้ง และต้องหาโอกาสและสถานการณ์ที่เหมาะสมในการอบรมตักเตือน ส่วนผลที่ได้รับของทั้งสองวิธีจะมีความเหมือนกัน กล่าวคือ ผู้เรียนมีความปรารถนาในการทำความดีและห่างไกลจากการกระทำที่ชั่ว และส่งผลสะท้อนที่ดีต่อจิตใจ

การนำวิธีสอนแบบตักเตือนและตักเตือนไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบตักเตือนและตักเตือนให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องใช้สำนวนโวหารในการถ่ายทอดเหมือนกับผู้เรียนได้เห็นภาพจริง เช่น ความสุขในสวนสวรรค์ หรือการลงโทษในนรก สามารถนำเทคนิคการบรรยายมาใช้ในการถ่ายทอด เพื่อดึงดูดใจผู้เรียน
2. ผู้สอนต้องมีเทคนิคในการถ่ายทอดโดยเลือกเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม
3. ผู้สอนต้องชี้แนะและดักเตือนด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อการเปลี่ยนแปลงผู้เรียนสู่การกระทำที่ดี
4. ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่ใช้คำพูดและการกระทำสอดคล้องกัน มิใช่พูดอย่าง ทำอีกอย่าง ทำให้ผู้เรียนสับสน
5. ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน
6. ผู้สอนต้องใช้วิธีสอนแบบตักเตือนและตักเตือนในระดับปานกลาง โดยไม่ใช่อย่างฟุ่มเฟือย หรือใช้วิธีสอนแบบใดแบบหนึ่งมากเกินไป

3.2.8 วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย

เป็นวิธีสอนโดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่อสร้างมโนภาพให้ผู้เรียนได้เห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากการกระทำได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น การสอนในรูปแบบดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน เพราะวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยหรือเปรียบเทียบจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในสิ่งที่นำมาเสนอได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น และสามารถจดจำได้ง่ายกว่าการบอกเล่าธรรมดาทั่ว ๆ ไป

อัญญาหุทาน (al-Tahhan, 2002 : 179) ได้กล่าวว่า “การอุปมาเป็นการนำเสนอความคิด หรือนำเสนอความหมายในรูปแบบของการเปรียบเทียบ เพื่อทำให้ความคิดดังกล่าวก่อเป็นรูปร่าง เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทำให้สิ่งที่อยู่ไกลสามารถขยับเข้ามา

อยู่ใกล้ตัว และทำให้สิ่งที่คลุมเครือมีความชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นการอุปมาอุปมัยจึงสามารถช่วย นำเสนอความคิด ทำให้เกิดความรู้สึกว่าสัมผัสได้ โดยที่มนุษย์ส่วนใหญ่ก็เข้าใจในอุปมาดังกล่าว”

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้บอกถึงความสำคัญของการสอนแบบอุปมาอุปมัยไว้อย่าง ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นวิธีสอนที่ส่งผลในด้านดีแก่ผู้ปฏิบัติหรืออาจจะเป็นด้านที่ไม่ดี ที่ได้รับ บทลงโทษ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ

(261 :)

ความว่า “อุปมาบรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์ของพวกเขาในทาง ของอัลลอฮ์นั้น ดังอุปมาเม็ดพืชเม็ดหนึ่งที่ยกขึ้นเป็นเจ็ดรวง ซึ่งในแต่ละรวงนั้นมีร้อยเม็ด และอัลลอฮ์นั้นจะทรงเพิ่มพูนแก่ ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์อีก และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงกว้างขวาง ผู้ ทรงรอบรู้”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 261)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นการอุปมาอุปมัยเพื่อส่งเสริมให้กระทำ ความดี โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ดำรัสถึงการบริจาคที่ทำให้เพิ่มพูนผลบุญและได้รับ ผลตอบแทนอันยิ่งใหญ่ โดยเม็ดพืชเพียงเม็ดหนึ่งยกขึ้นเป็นเจ็ดรวง ซึ่งในแต่ละรวงนั้นมี 100 เม็ด ดังนั้น ผลรวมก็คือ 700 เม็ด ในความเป็นจริงผลบุญหรือผลตอบแทนจากพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น แต่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเพิ่มพูนผลตอบแทนแก่ผู้ที่พระองค์ ทรงประสงค์มากกว่านั้นเสียอีก นี่คือภาพความรู้สึกที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิดเมื่อพวกเขาได้ยิน อุปมาดังกล่าว และไม่ต้องสงสัยแต่อย่างใดเพราะความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้จิตใจของมนุษย์รักกับ การบริจาคและการใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มนุษย์ กระทำความดีโดยการบริจาคทรัพย์สินที่ประทานโดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการสอนแบบอุปมาอุปมัย เพราะสามารถทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างชัดเจน และมีความเข้าใจถึงแก่นแท้โดยละเอียดในแต่ละสิ่ง ที่ได้เปรียบเทียบ ประกอบกับสามารถจดจำอุทาหรณ์และคติสอนใจได้ง่ายและไม่ลืม และทุกครั้งที่

นี่ถึงเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดที่เคยได้ยินการเปรียบเทียบในเหตุการณ์นั้นมาก่อนก็ทำให้การเปรียบเทียบดังกล่าวย้อนกลับมายังความรู้สึกเดิมทันที โดยมีได้เจือจางห่างหายไปจากความทรงจำ มีรายงานจากท่านอุมู มุซา อัลอัซอะรียู เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(5059 : 1989)

ความว่า “อุปมาผู้ศรัทธาที่อ่านอัลกุรอาน และปฏิบัติตามอัลกุรอาน อุปมาดังผลมะจั่ว มีรสชาดดี กลิ่นหอมดี อุปมาผู้ศรัทธาที่ไม่อ่านอัลกุรอาน แต่ปฏิบัติตามอัลกุรอานนั้น อุปมาดังอินทผลัมที่มีรสชาดดี แต่ไม่มีกลิ่นหอม อุปมาผู้ที่กลับกลอกอ่านอัลกุรอาน อุปมาดังใบแมงลักที่มีกลิ่นดีรสชาดขม อุปมาผู้ที่กลับกลอกที่ไม่อ่านอัลกุรอาน อุปมาดังบวบขมรสชาดขม หรือไม่บริสุทธิ์ อีกทั้งกลิ่นก็ขมไปด้วย”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 5059)

หะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบการอ่านอัลกุรอานและการไม่อ่านอัลกุรอานของบรรดาผู้ศรัทธาและผู้กลับกลอก ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เป็นการเปรียบเทียบที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความประเสริฐของผู้ศรัทธา และทำให้ความดีของเขาเพิ่มพูนและงอกงาม และเป็นความตกต่ำของผู้กลับกลอก และทำให้ความดีของพวกเขาตกลง เป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและเห็นภาพปรากฏในความรูสึกชัดเจนและละเอียดยิ่ง

ท่านอิหม่ามอิบนุ อัลกีอัยยิม (Ibn al-Qaiyim, n.d. : 1/55) ได้กล่าวว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แบ่งมนุษย์ในหะดีษบทนี้ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. บรรดาผู้มีอีมานและได้อ่านอัลกุรอาน พวกเขาดีที่สุดใน 2. บรรดาผู้มีอีมานที่ไม่อ่านอัลกุรอาน พวกเขาได้ปฏิบัติตามอัลกุรอาน ดังนั้นพวกเขาเป็นผู้ที่มีความสุข และบรรดาผู้ที่ไม่มีความสุขแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. ผู้ที่ได้รับการประทานอัลกุรอานแต่ไม่ได้ศรัทธากับมัน เขาคือ ผู้กลับกลอก 2. ผู้ที่ไม่ได้รับการประทานอัลกุรอาน

และไม่มีการศรัทธา ทั้งนี้ อีมานและอัลกุรอานเป็นรัศมี ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแผ่รัศมีไปยังจิตใจของป่าวคนหนึ่งคนใดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ และทั้งสองอย่างเป็นพื้นฐานของทุก ๆ ความดีทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ และความรู้ทั้งสองเป็นความรู้ที่ดีเลิศและประเสริฐยิ่ง และไม่มีธาตุแท้ของความรู้ใดที่ทำให้ประโยชน์กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดนอกจากความรู้จากทั้งสอง”

เป็นการยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีอีมานและอัลกุรอาน และส่งเสริมให้บรรดามุสลิมเลือกอยู่ในบุคคลประเภทแรก คือ บรรดาผู้ที่มียีมานและอัลกุรอาน ซึ่งเป็นประเภทที่ดีที่สุด ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบประหนึ่งดังผลมะม่วงที่มีรสชาติดีและส่งกลิ่นโชยหอมหวานชวนดม

มีรายงานจากท่านอับู มูซา อัลอัชอะรียะฮ์ رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(79 : 1989)

ความว่า “อุปมาสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแต่งตั้งฉันขึ้นมาจากทางนำและความรู้ อุปมาฝืนที่หลังลงบนผืนดินอย่างท่วมท้น มีผืนดินบางส่วนที่บริสุทธิ์สะอาดสามารถเก็บน้ำได้ จึงทำให้ต้นหญ้าเจริญงอกงาม และมีผืนดินบางส่วนที่แห้งแล้งสามารถเก็บน้ำได้ โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากผืนดินดังกล่าว พวกเขาจึงได้ค้ำกินและทำการเพาะปลูก และมีผืนดินส่วนอื่นที่เป็นพื้นที่ราบเรียบไม่สามารถเก็บน้ำได้ ต้นหญ้าจึงไม่งอกเงย ดังกล่าวนั้นอุปมาผู้ที่เข้าใจศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ และได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เขาอยู่ในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแต่งตั้งฉันขึ้นมา และเขารู้และเขาจึงได้สอน และอุปมาค้ำผู้ที่ไม่สามารถโง่หัวขึ้นได้เลย และไม่

รับทางนำจากอัลลอฮฺ ﷻ ในสิ่งที่ฉันถูกแต่งตั้งขึ้นมา”

(บันทึก โดย al-Bukhariy, 1989 : 79)

หะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อุปมาผืนดินบางส่วนที่สามารถเก็บน้ำได้ ทำให้ต้นหญ้าเจริญงอกงาม ผู้คนสามารถใช้ดื่มกินและทำการเพาะปลูก ประหนึ่งดังผู้ที่มีความรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้สอนผู้อื่น และอุปมาผืนดินบางส่วนที่ราบเรียบไม่สามารถเก็บน้ำได้ ต้นหญ้าไม่งอกเลย ประหนึ่งดังผู้ที่ไม่มีความรู้และไม่ได้รับทางนำ เป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพชัดเจน และทำให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความรู้และผู้ไม่มีความรู้เพิ่มมากขึ้นในความคิดของผู้ฟังอุปมาดังกล่าว

ท่านอิหม่ามอัลอัศเกาะลานีย์ (al-‘Asqalani, 1989 : 1/234) ได้กล่าวว่า “ท่านกรูฏบียี และคนอื่นจากเขาได้กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบเทียบสิ่งที่นำมาในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ประหนึ่งดังฝนที่หลังลงมายามที่มนุษย์ต้องการ และเป็นลักษณะเช่นเดียวกับมนุษย์ก่อนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถูกแต่งตั้ง และเหมือนกับฝนที่ทำให้ประเทศที่แห้งแล้งกลับมาชุ่มฉ่ำและมีชีวิตชีวา เช่นเดียวกับความรู้ศาสนาที่ทำให้หัวใจที่ตายแล้วกลับมามีชีวิตชีวาใหม่ ต่อมาก็ได้เปรียบเทียบผู้ฟังด้วยผืนดินประเภทต่าง ๆ ที่ได้รับน้ำฝน โดยประเภทแรกคือบรรดาผู้ที่มีความรู้และได้ทำหน้าที่เป็นผู้สอน เปรียบประหนึ่งดังผืนดินที่บริสุทธิ์ที่ได้ดื่มกินและได้ใช้ประโยชน์ และทำให้พืชเจริญงอกงามจนทำให้สิ่งอื่นได้รับประโยชน์ไปด้วย และประเภทที่สองคือบรรดาผู้ที่สะสมความรู้แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติด้วยสิ่งที่เป็นสุนด์หรืออาจจะไม่มีความเชี่ยวชาญในความรู้ที่เขาได้สะสมมา แต่คนอื่นสามารถได้รับประโยชน์จากความรู้ของเขา เปรียบประหนึ่งดังผืนดินที่สามารถเก็บน้ำได้ และมนุษย์ก็ได้ใช้ประโยชน์ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ชี้ให้เห็นว่า “พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงมีความเมตตาเมตตาเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดได้ยินคำพูดของฉันและเขาเข้าใจและนำไปปฏิบัติในสิ่งที่เขาได้ยิน”... และประเภทที่สามคือบรรดาผู้ที่ได้รับฟังความรู้แต่เขาไม่ได้ท่องจำ ไม่ได้ปฏิบัติ และไม่ได้เผยแพร่ไปยังผู้อื่น เปรียบประหนึ่งดังผืนดินที่ราบเรียบไม่สามารถกักเก็บน้ำหรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย การเปรียบเทียบในประเภทที่หนึ่งและประเภทที่สองมีความเหมือนกันในด้านการให้คุณประโยชน์ และที่ย่ำแย่ที่สุดคือประเภทที่สามที่ไม่สามารถยังประโยชน์แก่ผู้อื่น” ดังนั้นบุคคลประเภทแรกคือผู้ที่มีความรู้ เผยแพร่ และปฏิบัติ ส่วนประเภทที่สองคือผู้ที่มีการบอกกล่าวดูแลเอาใจใส่ และปฏิบัติ และพวกเขาได้รับประโยชน์จากความรู้ และประเภทที่สามผู้ที่ทุกระทมไม่มีความรู้ ไม่มีการหมั่นดูแลเอาใจใส่ ไม่มีการท่องจำ และไม่มีความเข้าใจ พวกเขาไม่ได้รับทางนำจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และไม่ยอมรับทางนำ อีกทั้งยังต่อต้าน”

และอิหม่ามอันนะวะวี (al-Nawawi, 1987 : 15/48) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษนี้ได้

กล่าวถึงประเภทต่าง ๆ ของความรู้ ได้แก่ การอุปมาอุปมัย และความเฉลียวฉลาดของความรู้และการศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติทั้งสองประการอย่างจริงจัง และตำหนิการต่อต้านในการศึกษาหาความรู้”

จากหะดีษข้างต้น ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยของท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้เกิดการมโนภาพที่ล้าลึกและทำให้มีความชัดเจนในการเข้าใจถึงแก่นแท้ของการศึกษาหาความรู้ที่ต้องนำไปเผยแพร่และปฏิบัติ มิใช่เรียนรู้เพียงอย่างเดียวแต่ขาดการปฏิบัติก็จะทำให้ไม่มีความสมบูรณ์ในระบบการศึกษาอิสลาม

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวอีกว่า

))

((

(6019 : 1989)

ความว่า “เปรียบเทียบความเมตตา ความรัก และความผูกพันของผู้ศรัทธา ประหนึ่งดังเรือนร่างเดียวกัน หากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดเจ็บปวดส่วนที่เหลือทั้งหมดก็จะพลอยเจ็บปวดไปด้วย โดยการอดหลับและอดนอน”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6019)

หะดีษบทนี้ ซึ่งให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบเทียบความรัก ความเมตตา และความผูกพันของบรรดาผู้ศรัทธา ประหนึ่งดังเรือนร่างเดียวกัน กล่าวคือ หากมีความสุขก็มีความสุขด้วยกัน และหากมีความทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน และจากการยกอุทาหรณ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แสดงให้เห็นว่า บรรดามุอิมินนั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้น ต้องมีความรักและความเมตตาต่อกัน และหากใครเดือดร้อนและได้รับความลำบากก็ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะบรรดามุอิมินนั้นเปรียบเสมือนเรือนร่างเดียวกัน เมื่อพี่น้องของเราลำบากเราก็รู้สึกลำบาก และหากพี่น้องของเราสบาย เราก็รู้สึกสบายไปด้วย หะดีษบทนี้เป็นหะดีษที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บรรดามุอิมินนั้นมีความตระหนักในความเป็นพี่น้องและพยายามทำความดีต่อกัน ติดต่อเชื่อมสัมพันธ์โดยไม่ตัดขาด มีความรักและความเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากบรรดามุอิมินได้นำหะดีษบทนี้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน สังคมมุสลิมจะเป็นสังคมที่มีเอกภาพและมีความสันติสุข

ท่านอนัส อะหฺมัด กัรซุน (Anas Ahmad Karzun, 1997 : 497) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยเป็นวิธีสอนที่ทำให้ได้รับประโยชน์เกี่ยวกับความชัดเจนของข้อเท็จจริง และ

มโนภาพด้วยรูปแบบที่ส่งผลสะท้อนต่อความรู้สึก คล้ายดังว่าเห็นภาพจริงปรากฏต่อสายตา และ โดยเฉพาะเมื่อการอุปมาได้นำสิ่งที่เปรียบเทียบมาจากสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นจริงแล้ว ความหมายที่ต้องการดังกล่าวจะตอกย้ำกลับไปยังความคิดใหม่ทุกครั้งที่ได้กล่าวถึงเรื่องที่น่ามา ยกเป็นอุทาหรณ์ เหมือนกับว่าสิ่งที่ปรากฏสามารถสัมผัสได้รอบตัวของมนุษย์ เปรียบดังเป็นผู้ตักเตือน ที่ทำให้มีผลสะท้อนต่อจิตใจและความรู้สึกดังกล่าวได้ขยายวงกว้างและได้ตอกย้ำความรู้สึก ครอบงำที่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง”

เห็นควรอย่างยิ่งสำหรับผู้เผยแพร่และผู้สอนต้องมีการสร้างอุปมาอุปมัยจากสภาพ ความเป็นจริงของผู้เรียน โดยเป็นการเปรียบเทียบเหมือนกับสิ่งที่ได้กล่าวถึงในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ โดยทั้งสองแหล่งที่มาข้างต้นเป็นอุทาหรณ์ที่อมตะและใช้ได้จนถึงวันกิยามะฮ์ การสอนแบบอุปมา อุปมัยเป็นการเปรียบเทียบให้ผู้เรียนเห็นภาพอย่างชัดเจนและมีความละเอียดในแต่ละสิ่ง ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่เล็กหรือสิ่งใหญ่ ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำได้ง่าย และสามารถเผยแพร่ต่อไปได้ เพื่อ ต้องการให้ผู้เรียนนำมาเป็นแบบอย่างในสิ่งที่ดี และห่างไกลจากสิ่งชั่ว

การนำวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องใช้สำนวนโวหารในการถ่ายทอดเพื่อดึงดูดใจผู้เรียน สามารถใช้ได้ดี กับวิธีสอนแบบบรรยาย
2. ผู้สอนต้องมีเทคนิคในการอุปมาอุปมัยที่สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง
3. ผู้สอนต้องชี้แนะและตักเตือนผู้เรียนทุกครั้ง หลังจากยกอุทาหรณ์ เช่น อุทาหรณ์นี้สอนให้รู้ว่า
4. ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนในการยกอุทาหรณ์และการ เปรียบเทียบ
5. ผู้สอนต้องใช้วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยตามเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยมากเกินไป จนทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย

3.2.9 วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง

เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนนำเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริงในอดีตมาเล่าให้ผู้เรียนได้รับฟัง เช่น เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติของประชาชาติในอดีต ประวัติของบรรดานบี และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นคติสอนใจ ทางนำแห่งชีวิต และชี้แนะแนวทางที่ดี

วิธีสอนแบบเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความดีงามด้านศาสนา คุณธรรมจริยธรรม การเมือง สังคม และการศึกษา เป็นต้น และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมในสังคม โดยทำให้ความคิดได้จินตนาการตามสถานการณ์และการดำเนินไปในแต่ละช่วงของเรื่อง และมีความรู้สึกคล้อยตามตัวละครที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง

การเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองอย่างรวดเร็ว มีผลสะท้อนที่ดีเยี่ยม และทำให้ติดอยู่ในใจตลอด ซึ่งมีความแตกต่างกับคำพูดธรรมดาทั่วไป เพราะการเล่าเรื่องเปรียบเสมือนแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมถึงกิจกรรม ความคิด และเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ชื่นชอบของจิตใจ จึงทำให้มีคนชอบฟังมาก และฟังด้วยความซาบซึ้งใจ โดยไม่หยุดอยู่แค่เพียงกรอบและขอบเขตที่จำกัด ทำให้มีความรู้สึกอยากเล่าต่อให้คนอื่นได้รับฟังและเลียนแบบคุณธรรมจริยธรรมและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง ทำให้ผู้ฟังคล้อยตามและเอนเอียงไปตามสถานการณ์ของเรื่องและจมปลักอยู่กับความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ กังวล และทำให้น้ำตารินไหล หรืออาจทำให้มีความสุข สนุกสนานเพลิดเพลิน (Muhammad Qutb, 1993 : 192-193)

อัลฮาซิมีย์ (al-Hazimi, 2000 : 387-388) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่าเรื่อง ดังนี้

1. เป็นวิธีสอนหนึ่งในวิธีสอนอิสลามศึกษา โดยในคัมภีร์อัลกุรอานมีเรื่องเล่ามากมาย ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ
وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

(3 :)

ความว่า “เราจะเล่าเรื่องราวที่ดียิ่งแก่เจ้า ตามที่เราได้วะฮยูอัลกุรอานนี้แก่เจ้า และหากว่าก่อนหน้านีเจ้าอยู่ในหมู่ผู้ไม่รู้เรื่องราว”

(ยูสุฟ : 3)

และดังที่ปรากฏเรื่องเล่าในสุนนะฮ์ก็มีมากมายเช่นเดียวกัน โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เล่าให้บรรดาสะหายะฮ์ ﷺ ได้รับฟัง และได้บันทึกเก็บไว้ในหนังสือหะดีษต่าง ๆ

2. การเล่าเรื่องทำให้ผู้ก้มใจผู้อ่านและผู้ฟังตามสถานการณ์ต่าง ๆ

3. การเล่าเรื่องทำให้ส่งผลต่อความรู้สึกของมนุษย์ จนทำให้มนุษย์เอนเอียงไปยังกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และยังทำให้มนุษย์เลียนแบบคุณลักษณะและ

พฤติกรรมที่ปรากฏในเรื่อง

4. การเล่าเรื่องสามารถนำมนุษย์ไปยังสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง โดยการจินตนาการเกี่ยวกับการดำเนินไปของสถานการณ์ต่าง ๆ และตามตัวละคร และปฏิกิริยาเช่นนี้เองที่ทำให้การเล่าเรื่องมีความสำคัญในการติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่เบื่อหน่าย

จากความสำคัญข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าเรื่องราวต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเรื่องเล่าไม่ว่าจะเป็นนิทานหรือเรื่องเล่าประเภทใดก็ตาม มักจะส่งผลต่อจิตใจและความรู้สึกของผู้ฟังเป็นอย่างมาก การนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ มาเล่าอย่างถูกวิธี จะทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกร่วมและคล้อยตามไปกับเรื่องราวที่นำมาเล่า การเล่าเรื่องจึงเป็นรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัยอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วพวกเขาจะชื่นชอบและให้ความสนใจต่อเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องราวที่เป็นตำนานของประชาชาติสมัยก่อน เรื่องราวประเภทนี้จะช่วยชักจูงความสนใจได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้เองในอัลกุรอานจึงได้มีการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละวาระไว้อย่างมากมาย ซึ่งอัลกุรอานได้ให้เหตุผลและชี้แจงการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ไว้หลายประการ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنثِثُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي

هَذِهِ الْحَقِّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

(120 :)

ความว่า “และทั้งหมดนี้เราได้บอกเล่าแก่เจ้า จากเรื่องราวของบรรดาเราะสูล เพื่อทำให้จิตใจของเจ้าหนักแน่นและได้มายังเจ้าแล้วใน (เรื่องราวเหล่านี้) นี้ ซึ่งความจริงและข้อตักเตือน และข้อรำลึกสำหรับผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(สุด : 120)

ท่านมุฮัมมัด กุฎบ (Muhammad Qutb, 1993 : 192-194) ได้แบ่งประเภทของการเล่าเรื่องออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การเล่าเรื่องในอดีตที่เกิดขึ้นจริง โดยเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของบรรดานบีมุฮัมมัด หรือเป็นเรื่องเล่าของบรรดาผู้ปฏิเสธการศรัทธา ที่บ่งบอกให้ทราบถึงสถานที่ ตัวประกอบในเรื่อง และเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ประวัติของท่านนบีมูซาและฟิโราน นบียีซาและบนิ

อิสราเอล นบีศอลีหฺและษะมุค นบีสูดและอาด นบิลูฏและหุมฺบ้านของเขา นบีนุหฺและกลุ่มชนของเขา นบิอิบรอฮีมและอิสมาอีล เป็นต้น

2. เป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริงเพื่อต้องการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างสำหรับสถานการณ์ของมนุษย์ ดังนั้นตัวประกอบในเรื่องต้องเป็นตัวประกอบจริงหรือใครจะเป็นตัวประกอบก็ได้ที่แสดงเป็นตัวอย่างเช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับบุตรของนบิอาดัม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَآتَىٰ عَلَيْهِم نَبَأَ أَبِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبْنَا قُرْبَانًا فَتُقْبَلُ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ ۗ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِن بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ ۗ إِنِّي أَتُوبُ بِإِثْمِي ﴿٢٨﴾ وَإِنَّكَ فَتَكُونُ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ ۗ وَذَلِكَ جَزَاؤُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ ۗ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾ ﴾

(30-27 :)

ความว่า “และเจ้าจงอ่านให้พวกเขาฟัง ซึ่งข่าวคราวเกี่ยวกับบุตรชายสองคนของอาดัมตามความเป็นจริง ขณะที่ทั้งสองได้กระทำการพลีซึ่งสิ่งพลีอยู่นั้น แล้วสิ่งพลีนั้นก็ถูกรับจากคนหนึ่ง ในสองคน และมันมิได้ถูกรับจากคนหนึ่ง เขาจึงได้กล่าวว่า แน่นอนข้าจะฆ่าเจ้าให้ได้ เขากล่าวว่า แท้จริงอัลลอฮฺจะทรงรับจากหมู่ผู้ยำเกรงเท่านั้น หากท่านยื่นมือของท่านมายังฉัน เพื่อจะฆ่าฉัน ฉันก็จะไม่ยื่นมือของฉันไปยังท่านเพื่อจะฆ่าท่าน แท้จริงฉันกลัวอัลลอฮฺผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลก แท้จริงฉันต้องการที่จะให้ท่านนำบาปของฉันและบาปของท่านกลับไป แล้วท่านจะกลายเป็นคนหนึ่งในหมู่ชาวนรก และนั่นแหละคือการตอบแทนแก่บรรดาผู้ชั่วร้าย แล้วจิตใจของเขาก็คล้อยตามเขาในการที่จะฆ่าน้องชายของเขา แล้วเขาก็ฆ่าน้องชายของเขา ดังนั้นเขาจึงได้กลายเป็นคนหนึ่งในหมู่ผู้ขาดทุน”

(อัลมาอิดะฮฺ : 27-30)

3. เป็นเรื่องเล่าในการอุปมาอุปมัยโดยไม่ได้อุปมาในสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่อาจจะ

เกิดขึ้นจริงในเวลาหนึ่งเวลาใดหรือสมัยหนึ่งสมัยใดก็ได้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวกับ
อุทาหรณ์ของชาวสวนทั้งสองคนว่า

﴿ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَبٍ
وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ ءَاتَتْ أُكْلَهَا
وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ
فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾
وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا
﴿٣٥﴾ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا
مُنْقَلِبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَيْكُنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا
أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ
إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَىٰ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنَّ
خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا
زَلِقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ
بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ
عُرْوِشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ
يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾

(: 32-43)

ความว่า “และจงเปรียบเทียบอุทาหรณ์หนึ่งแก่พวกเขาคือชาย
สองคน ¹ เราได้ให้สวนองุ่นสองแห่งแก่คนหนึ่งในสองคน และ

¹ นักตีฟิรฎกล่าวว่ ชายสองคนเป็นพี่น้องกันจากมนีสรออิด ทั้งสองคนได้รับมรดกจากพ่อของเขา คนที่เป็นกาฟิรซื้อสวนสองแปลง ส่วนคนนึ่งเป็นมุอิมิน
ใช้จ่ายเงินเพื่อคความโปรคปรานของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จนกระทั่งหมด คนที่ได้กล่าวคำทหนักนึ่งในความขากจนของเขา และพูดจาโอ้อวดแสดงคความมั่งมี
จนกระทั่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้ทรัพย์สมบัติของเขาสูญคีนไป เพราะเขาคความโปรคปรานของพระองค์ที่ทรงประทานให้แก่เขา

เราได้ล้อมสวนทั้งสองไว้ด้วยคันอินทผลัม และเราได้ทำให้มีพืชพันธุ์ระหว่างสวนทั้งสองด้วย แต่ละสวนทั้งสองแห่งนี้ได้ออกผลผลิตของมันอย่างสมบูรณ์ ไม่เคยลดน้อยแต่อย่างใด และเราได้ให้ลำน้ำไหลท่ามกลางสวนทั้งสอง และเขาได้รับผลผลิต ดังนั้นเขาจึงกล่าวแก่เพื่อนของเขา ขณะที่โต้เถียงกันอยู่ว่า ฉันมีทรัพย์สินมากกว่าท่าน และมีข้าบริพารมากกว่า เขาได้เข้าไปในสวนของเขาโดยที่เขาเป็นผู้ธรรมแก่ตัวเขาเอง เขากล่าวว่า ฉันไม่คิดว่าสวนนี้จะพินาศไปได้เลย และฉันไม่คิดว่าวันอวสานของโลกจะมีขึ้น และหากว่าฉันจะถูกกลับไปยังพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉัน แน่نون ฉันจะพบที่กลับที่ดียิ่งกว่านี้ เพื่อนของเขา กล่าวแก่เขาขณะที่กำลังโต้เถียงกันอยู่ว่า ท่านเนรคุณต่อพระเจ้าผู้สร้างท่านจากดิน แล้วจากเชื้ออสุจิ แล้วพระองค์ทรงทำให้ท่านเป็นคนโดยสมบูรณ์ กระนั้นหรือ แต่นั่นเชื่อว่าพระองค์คืออัลลอฮ์ พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉัน และฉันจะไม่ตั้งผู้ใดร่วมเป็นภาคีกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉันเลย และทำไมเล่าเมื่อท่านเข้าไปในสวนของท่าน ท่านควรกล่าวว่า สิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประสงค์ (ย่อมเกิดขึ้น) ไม่มีพลังใด ๆ (ที่จะช่วยเราได้) นอกจากอัลลอฮ์ หากท่านเห็นว่าฉันด้อยกว่าท่านทางด้านทรัพย์สินสมบัติและลูกหลาน ดังนั้น บางทีพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉันจะทรงประทานให้ฉันดีกว่าสวนของท่าน และจะส่งสายฟ้าฟาดลงที่สวนของท่าน แล้วมันจะกลายเป็นที่ดิน โลงเตียน หรือน้ำของมันกลายเป็นเหือดแห้งแล้ว ท่านไม่สามารถพบมันได้เลย แล้วผลผลิตของเขาก็ถูกทำลายหมด แล้วเขาก็ประกบฝ่ามือทั้งสองด้วยความเสียใจต่อสิ่งที่เขาได้จับจ่ายไป และมันพังพาบลงมา และเขากล่าวว่า โอ้ หากฉันไม่เอาผู้ใดมาตั้งภาคีกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฉัน และเขาไม่มีพรรคพวกจะช่วยเขาได้ นอกจากอัลลอฮ์ และเขาก็มิได้เป็นผู้ช่วยเหลือ”

(อัลกะฮฟู : 32-43)

นอกจากประเภทของเรื่องเล่าที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ก็ยังมีเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในสมัย

ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เช่น สงครามบะดร์ อุหุด หนึ้นยุบ ตะบูก การฮิจญเราะฮ์ (อพยพ) และการอิสรออ เป็นต้น และเรื่องเล่าที่เป็นสิ่งเร้นลับ กล่าวคือ เป็นเรื่องเล่าที่ได้กล่าวถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในวันอาคิเราะฮ์ ถึงแม้ว่ามนุษย์จะไม่ทราบถึงสิ่งที่เร้นลับดังกล่าวก็ตาม เพราะเป็นความรู้ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ชัดเจน ดังนั้นสิ่งเร้นลับของพระองค์จึงเปรียบเสมือนหลักฐานที่ชัดเจน (Salem Bin Sa'id Bin Musfir Bin Jabbar, 2001 : 102-103)

และจากเรื่องเล่าที่ปรากฏในอัลกุรอานข้างต้น จึงให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง โดยเป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์อิสลาม เรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริงเพื่อต้องการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง เรื่องเล่าในการอุปมาอุปมัยโดยไม่ได้อุปมาในสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่อาจจะเกิดขึ้นจริงในเวลาหนึ่งเวลาใดหรือสมัยหนึ่งสมัยใดก็ได้ เรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเรื่องเล่าที่เป็นสิ่งที่เร้นลับ เรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ นั้นส่งผลสะท้อนที่ดียิ่งต่อจิตใจผู้ฟังและแสดงให้เห็นว่าอัลกุรอานให้ความสำคัญต่อการนำเรื่องราวมาเล่าประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นการชักจูงหรือเรียกร้องความสนใจจากผู้เรียน และฝึกฝนพวกเขาให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมต่าง ๆ ตามอุทาหรณ์ที่ได้รับจากการเล่าเรื่อง

ในสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็มีเรื่องเล่าต่าง ๆ มากมายเช่นกัน โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ผ่านเรื่องราวที่ท่านเล่า การเล่าเรื่องของท่านมีความยาวและสั้นของเรื่องที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ต่าง ๆ บางครั้งท่านได้เล่าเพียงย่อ ๆ สั้น ๆ แต่ให้แง่คิดมุมมองที่กว้างไกล และบางครั้งท่านได้เล่ายาวนานอย่างละเอียดครอบคลุมทุกแง่มุมของเรื่อง ดังที่มีรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า เขาได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

))

((
(3464 : 1989)

ความว่า “พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงทดสอบชาวอิสราเอลสามคน คนหนึ่งเป็นโรคเรื้อน คนหนึ่งหัวล้าน และอีกคนหนึ่งตาบอด โดยได้ส่งมลาอิกะฮ์มาหาคนที่เป็โรคเรื้อนและกล่าวว่า “มีสิ่งใดที่ท่านรักมากที่สุด?” เขาตอบว่า “สีและผิวสวย ๆ ซึ่ง (แต่เดิม) ผู้คนพากันรังเกียจ” มลาอิกะฮ์จึงลูบที่ผิวหนัง โรคเรื้อนก็หายไปกลับกลายเป็นผิวที่สวยงาม มลาอิกะฮ์จึงถามเขาว่า “ทรัพย์สินใดที่ท่านชอบมากที่สุด?” เขาตอบว่า “อุฐ” หรือตอบ

ว่า “ว้าว” ซึ่งผู้นำรายงานสงสัยในคำว่า อูฐหรือวัวว่าจะเกี่ยวกับคนเป็นโรคเรื้อนหรือโรคซิรัยะล้าน ซึ่งหนึ่งในสองตัวเป็นอูฐอีกตัวหนึ่งต้องเป็นวัว ต่อมาเขาก็ได้อูฐตัวเมียตั้งครรรภ์มา มลาอิกะฮุได้กล่าวกับเขาอีกว่า “ขออัลลอฮฺ ﷻ ได้โปรดประทานความจำริญแก่ท่านในอูฐตัวนี้” ส่วนผู้ที่เป็นโรคหัวล้านนั้น ท่านมลาอิกะฮุได้ไปหาและกล่าวว่า “มีสิ่งใดที่ท่านรักมากที่สุด?” เขาตอบว่า “ผมที่สวายนามซึ่งสิ่งนี้ได้มลายไปจากฉัน ซึ่ง (แต่เดิม) ผู้คนพากันรังเกียจ” เขาเล่าว่า “มลาอิกะฮุจึงได้ลูบซิรัยะของเขา” โรคล้านก็หายไป และได้ผมที่สวายนาม มลาอิกะฮุถามอีกว่า “ทรัพย์สินใดที่ท่านรักมากที่สุด?” เขาตอบว่า “ว้าว” เขาเล่าว่า “มลาอิกะฮุได้มอบว้าวมีครรรภ์แก่เขาตัวหนึ่ง” และกล่าวว่า “ขออัลลอฮฺ ﷻ ได้โปรดประทานความจำริญแก่ท่านในวัวตัวนี้” ต่อมามลาอิกะฮุได้ไปที่คนตาบอด และกล่าวว่า “มีสิ่งใดที่ท่านรักมากที่สุด?” เขาตอบว่า “อยากให้อัลลอฮฺ ﷻ ทรงเปลี่ยนตาของฉันใหม่ เพื่อจะได้มองดูผู้คนได้” เขาเล่าว่า “มลาอิกะฮุได้ลูบที่ดวงตาของเขา” อัลลอฮฺ ﷻ ก็ทรงให้เขากลับเห็นดังเดิม มลาอิกะฮุก็กล่าวอีกว่า “ทรัพย์สินใดที่ท่านรักมากที่สุด?” เขาตอบว่า “แพะ” มลาอิกะฮุจึงให้แพะมีครรรภ์แก่เขาตัวหนึ่ง ต่อมาสัตว์ที่ตั้งท้องทั้งสามได้ออกลูกมาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นทวีคูณ คนหนึ่งก็นำฝูงอูฐออกไปเลี้ยงเต็มหุบเขา อีกคนก็นำเอาฝูงวัวออกไปเลี้ยงเต็มหุบเขา และอีกคนก็นำฝูงแพะออกไปเลี้ยงเต็มหุบเขา ครั้นเมื่อมลาอิกะฮุปรากฏตัวกับผู้ที่ เป็นโรคเรื้อน ในสภาพที่เป็นโรคเรื้อนกล่าว (กับคนที่เป็นโรคเรื้อน) ว่า “(ตัวเอง) เป็นคนจนสิ้นทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ขณะที่อยู่ระหว่างทางในวันนี้ไม่มีใครที่จะสนองความต้องการได้นอกจากอัลลอฮฺ ﷻ ต่อจากนั้นก็เป็นที่ท่าน ซึ่งพระองค์เป็นผู้ทรงให้ท่านมีผิวพรรณที่ดีและทรัพย์สินจำนวนมาก ฉันอยากจะขออูฐท่านเพื่อให้ฉันได้ไปถึงจุดหมายปลายทาง ในการเดินทางของฉัน” ผู้ที่เคยเป็นโรคเรื้อนก็กล่าวว่า “แท้จริง (ฉัน) มีกรรมสิทธิ์มากมาย (แต่ไม่สามารถให้ท่านได้)” มลาอิกะฮุ (ที่แปลงกาย)

กล่าวกับเขาว่า “ฉันรู้ว่าทำไมท่านนั้นไม่ได้เป็นโรคเรื้อนที่ผู้คนรังเกียจอีก และรู้ว่าท่านเคยเป็นคนยากจน ทั้งหมดนี้อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานให้กับท่านทั้งสิ้น” เขาตอบว่า “(เป็นความเข้าใจผิด) ฉันได้ทรัพย์นี้มาจากบรรพบุรุษของฉัน” มลาอิกะฮฺกล่าวว่า “หากท่านพูดเท็จอัลลอฮฺ ﷻ ก็จะทรงให้ท่านอยู่ในสภาพเดิม (ยากจนและเป็นโรคเรื้อน)” ต่อจากนั้นมลาอิกะฮฺก็จำแลงร่างเป็นคนหัวล้านไปหาชายหัวล้าน และกล่าวกับเขาเช่นเดียวกับที่กล่าวกับคนแรก และได้รับคำตอบเช่นเดียวกับคนแรก มลาอิกะฮฺจึงกล่าวว่า หากพูดเท็จ อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้ท่านอยู่ในสภาพเดิมอีก (ยากจนและหัวล้าน) ต่อมา มลาอิกะฮฺก็เปล่งกายเป็นคนตาบอดไปหาชายตาบอดและกล่าวว่า “ฉันนี้เป็นคนจนเดินทางมาชีวิตสิ้นหวังขณะที่เดินทาง ไม่มีใครจะช่วยฉันได้ นอกจากอัลลอฮฺ ﷻ และท่านนี่แหละ ฉันต้องขอแพะสักตัวหนึ่งจากท่าน ด้วยนามของอัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงให้ตาของท่านหายบอด ด้วยการช่วยเหลือเช่นนี้จะทำให้การเดินทางถึงจุดหมายปลายทาง ชาย (ที่เคยตาบอด) ตอบว่า “ไม่ต้องสงสัยใด ๆ เลย ฉันเองตาบอด อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้หาย ฉันเป็นคนจนอัลลอฮฺ ﷻ ก็ทรงประทานความร่ำรวยให้ฉัน ดังนั้นจงนำเอาทุกสิ่งของฉันไปได้ตามที่ท่านปรารถนา ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ﷻ ฉันจะไม่ห้ามท่านเลย (หากต้องการ) ในทรัพย์ของฉัน ซึ่งท่านอาจนำไปเพื่อสรรเสริญพระองค์ท่าน” มลาอิกะฮฺก็ตอบว่า “จงรักษาทรัพย์สินไว้กับท่านเถิด ชายทั้งสามคนได้รับการทดสอบและอัลลอฮฺ ﷻ ทรงพึงพระทัยท่าน แต่ทรงพิโรธเพื่อนของท่าน (อีกสองคน)”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 3464)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เล่าเรื่องชายสามคนที่เป็นคนยากจนและมีความบกพร่องทางร่างกาย โดยคนแรกเป็นโรคเรื้อน คนที่สองหัวล้าน และคนที่สามตาบอด ซึ่งชายสองคนแรกหลังจากที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ประทานความโปรดปรานแก่เขาทั้งสอง เขาก็ลืมความโปรดปรานดังกล่าว และยังโกหกว่าเขาทั้งสองมิได้เป็นคนจน ส่วนชายคนที่สามเป็นบ่าวที่สำนึกในความโปรดปรานและการช่วยเหลือจากพระองค์

อัลลอฮ์ ﷻ และตอบตามความเป็นจริงทุกอย่าง

หะดีษบทนี้ท่านบิรฮัมมัด ﷺ ได้แบ่งแยกมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มชนที่ไม่สำนึกและไม่ชูโกร (ขอขอบคุณ) ในความโปรดปรานจากพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ และหัวใจของพวกเขาเปี่ยมไปด้วยความหยิ่งลำพองและโกหกหลอกลวง เมื่อพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ประทานความโปรดปรานแก่พวกเขา พวกเขาก็หลงระเริงจนหลงลืมบุญคุณของผู้ให้ และรักความเป็นอยู่ในโลกดุนยาที่เฟริศแพร้วมากกว่าอาคิเราะฮ์ และนี่คือความพินาศของพวกเขา ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظِرٌ ﴿٦﴾ أَنْ رَاءَا أَسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾

(7-6 :)

ความว่า “มิใช่เช่นนั้น แท้จริงมนุษย์นั้น ย่อมจะละเมิดขอเบ็ด
เนื่องเพราะเขาคิดว่าเขาเพียงพอแล้ว”

(อัลอะลัก : 6-7)

2. กลุ่มชนที่สำนึกในความโปรดปรานและชูโกร (ขอขอบคุณ) ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงเพิ่มความร่ำรวยและความโปรดปรานต่าง ๆ อย่างคณานับก็ตาม และพวกเขาไม่หลงเพลิดเพลินกับความโปรดปรานต่าง ๆ จนลืมการกลับไปสู่อาคิเราะฮ์ พวกเขาระลึกถึงพระองค์ อย่างสม่ำเสมอและนอบน้อมต่อพระองค์ มีคุณลักษณะที่น่ายกย่องสรรเสริญ และพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างจากความร่ำรวยของพวกเขาเพื่อหวังความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

จากการเล่าเรื่องชายสามคนข้างต้น ส่งผลที่คิดต่อจิตใจของผู้ฟังเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้ฟังสามารถใคร่ครวญและไตร่ตรองในการเลือกทางเดินชีวิตของแต่ละคนได้ว่าจะเลือกกลุ่มชนไหนดี ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองกลุ่ม และแน่นอนยิ่ง บรรดาผู้ที่มีอีมานศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างแรงกล้า จะเลือกการปฏิบัติของกลุ่มชนที่สอง และเมื่อได้ฟังเรื่องเล่าข้างต้นแล้วทำให้พวกเขามีความตั้งใจเพิ่มมากขึ้นในการศรัทธาต่อพระองค์ ส่วนผู้ที่ไม่มีความศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ หรือศรัทธาไม่จริงจัง เมื่อได้ฟังเรื่องเล่าดังกล่าว ทำให้พวกเขาได้คิดและไตร่ตรอง และหันกลับสู่ความศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างจริงจัง

มีรายงานจากอิบน์ อุมัร رضي الله عنه เล่าว่า ท่านบิรฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

))

((
 (3465 : 1989)

ความว่า “ครั้งหนึ่งบุคคลสามคนจากยุคก่อนพวกท่าน ออก
 เดินทางไป ฝนก็ตกลงมา จึงหลบเข้าไปในถ้ำ ทันใดนั้นประตู
 ทางเข้าถ้ำก็ปิด คนหนึ่งกล่าวกับอีกสองคนว่า ขอสาบาน
 ต่ออัลลอฮฺ ﷻ เพื่อนเอ๋ย ไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยได้ นอกจากสวรรค์
 กล่าวคือให้แต่ละคนขอต่ออัลลอฮฺ ﷻ ให้ทรงช่วยเหลือ โดยอ้าง
 ถึงความเป็นจริง (ที่เป็นความดี) คนหนึ่ง (ในสามคน) จึงขอว่า

ไอ้ อัลลอฮฺ ﷻ ท่านทรงรู้ดีว่า ฉันมีคณงานซึ่งฉันจ้างด้วยค่าตัว ข้าวหนึ่งพะรอก (สามศอก) แต่เขาก็หายไปทั้งค่าจ้างไว้ที่ฉัน ฉันจึงได้จัดการหว่านข้าว (ที่เป็นค่าจ้าง) ไปในไร่ (เมื่อขายได้) จึงนำไปซื้อวัว หลังจากนั้นเมื่อเขา (ลูกจ้าง) มาหาฉัน เพื่อจะเอาค่าจ้างของเขา ฉันจึงกล่าวกับเขาว่า จงไปที่วัวแล้วจงมันไปเลย เขากล่าวกับฉันว่า ท่านต้องจ่ายเพียงหนึ่งพะรอกเท่านั้น ฉันจึงกล่าวกับเขาว่า จงไปที่วัวแล้วนำมามันไป เพราะว่ามันเป็นผลผลิตต่อเนื่องจากข้าวหนึ่งพะรอก เขาจึงได้ของมันไป หากพระองค์จะทรงพิจารณาสิ่งที่ฉันทำนี้ก็ด้วยความยำเกรงต่อพระองค์ ขอได้โปรดทรงให้พวกเราได้ออกไปจากถ้ำนี้ด้วยเถิด พลันก้อนหินก็เคลื่อนออกไป อีกคนหนึ่งขอวิงวอนว่า ไอ้ อัลลอฮฺ ﷻ พระองค์ทราบดีว่า ฉันเองมีบิดามารดาที่ชราภาพ ฉันจำเป็นต้องนำมาแพะมาให้ท่านทั้งสองทุก ๆ คืน มีอยู่คืนหนึ่งฉันกลับไปล่าช้า ครั้นเมื่อฉันไปถึงท่านทั้งสองก็หลับแล้ว ขณะเดียวกันภรรยาของฉันและลูก ๆ ก็หิว แต่ฉันยังไม่ให้พวกเขาตีมันจนกว่าบิดามารดาของฉันได้ล้มเสียก่อน แต่ฉันก็ไม่กล้ารบกวนที่จะปลุกท่านทั้งสอง อีกทั้งไม่ชอบที่จะให้ท่านทั้งสองนอนหลับในสภาพที่ยังไม่ได้ล้ม ฉันจึงคอยให้ท่านทั้งสองตื่น จนกระทั่งรุ่งสาง ไอ้ อัลลอฮฺ ﷻ หากพระองค์จะพิจารณาว่า สิ่งที่ฉันทำนี้ก็ด้วยความยำเกรงต่อพระองค์ ขอได้โปรดทรงให้พวกเราได้ออกไปจากถ้ำนี้ด้วยเถิด พลันก้อนหินก็เคลื่อนออกไปจนพวกเขาสามารถมองเห็นท้องฟ้า และคนที่สามกล่าวขอวิงวอนว่า ไอ้ อัลลอฮฺ ﷻ ฉันมี (ลูกพี่ลูกน้องคนหนึ่ง) ลูกสาวของอา ซึ่งฉันรักมาก ฉันต้องการตัวของเธอ (อยากร่วมหลับนอนกับเธอ) แต่เธอปฏิเสธ นอกจากจะต้องนำมาเงินมาให้เธอจำนวน 100 ดินาร (ทองแท่ง) และเมื่อฉันสามารถหาเงินมาได้ตามจำนวนดังกล่าว ฉันก็จ่ายให้เธอ ฉันก็สามารถที่จะร่วมหลับนอนกับเธอ และขณะที่ฉันนั่งอยู่ระหว่างขาอ่อนทั้งสองของเธอ เธอกล่าวว่า จงยำเกรงอัลลอฮฺเถิด อย่าทำอย่างนี้ แต่ให้ทำตามบัญญัติศาสนา (แต่งงานให้ถูกต้อง) ฉันจึงลุกขึ้นและทิ้ง 100 ดินารไว้ให้เธอ

หากพระองค์จะทรงพิจารณาว่าสิ่งที่ฉันทำนี้ก็ด้วยความยำเกรง
ต่อพระองค์ ขอได้โปรดทรงให้พวกเราได้ออกไปจากถ้ำนี้ด้วย
เถิด พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จึงได้เคลื่อนหินไปจนหมด พวกเขทั้ง
สามจึงออกมาจากถ้ำได้”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 3465)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เล่า
เรื่องของชายสามคนที่ติดอยู่ในถ้ำให้บรรดาสะหาบะฮฺ ﷺ ได้รับฟัง นับเป็นอุทาหรณ์และเป็น
แบบอย่าง que แสดงให้เห็นถึงการศรัทธาที่บริสุทธิ์ใจต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เป็นหะดีษที่ส่งเสริมและ
สนับสนุนให้กระทำความดี และเป็นการบอกให้ทราบว่า การกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความบริสุทธิ์ใจ
นั้นจะช่วยให้คนหลุดพ้นจากอุปสรรคต่าง ๆ ที่เขาเผชิญในโลกนี้ได้ เรื่องราวของชายคนแรกแสดง
ให้เห็นว่าชายผู้นั้นได้พยายามหาทำไรเพื่อพอกพูนทรัพย์ของลูกจ้างด้วยความบริสุทธิ์ใจ และมอบ
ทรัพย์สมบัติคืนแก่ลูกจ้างของเขาตามทรัพย์สมบัติของเขา ส่วนคนที่สองมีความบริสุทธิ์ใจต่อการ
ทำความดีต่อบิดามารดา และคนที่สามเขาสามารถหักห้ามใจจากสิ่งต้องห้ามด้วยการรำลึกถึง
พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งเรื่องราวของคนทั้งสามแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างบริสุทธิ์ใจ
เป็นเหตุผลสำคัญของการตอบรับจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ

มีรายงานจากอนู สุรียเราะฮฺ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(3472 : 1989)

ความว่า “ชายคนหนึ่งได้ซื้อที่ดินของชายอีกคนหนึ่ง ปรากฏว่าผู้
ซื้อได้พบเหยือกใบหนึ่งที่มีทองคำเต็มได้ดิน ผู้ซื้อจึงไปบอกกับ
ผู้ขายว่า เอาทองคำส่วนนี้ไป ฉันซื้อเพียงที่ดินเท่านั้น ไม่ได้ซื้อ

ทองคำแต่อย่างใด ผู้เป็นเจ้าของที่ดินเดิม (ผู้ชาย) ได้กล่าวว่า ฉันขายทั้งที่ดินและส่วนที่อยู่ในดินทั้งหมดให้กับท่านแล้ว ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจึงนำเรื่องไปให้อีกคนหนึ่ง (เป็นอนุญาโตตุลาการชี้ขาด) อนุญาโตตุลาการถามว่า ทั้งสองมีบุตรไหม ฝ่ายหนึ่งตอบว่า มีบุตรชาย อีกฝ่ายหนึ่งตอบว่า มีบุตรสาว อนุญาโตตุลาการจึงชี้ขาดไปว่า ท่านจงแต่งงานบุตรชายและบุตรสาว (ของแต่ละฝ่าย) เสีย แล้วมอบให้กับบุคคลทั้งสองส่วนหนึ่ง และทำทานเสียอีกส่วนหนึ่ง”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 3472)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เล่าเรื่องราวของชายสองคนที่เป็นคนศอลิหฺได้โต้เถียงกันเรื่องการซื้อขายที่ดิน เพราะทั้งสองไม่ต้องการเอาทรัพย์สินของผู้อื่นโดยไม่ชอบธรรม เรื่องเล่าในหะดีษข้างต้นเป็นวิธีการชี้เေးที่ดีมาก เป็นการปลูกฝังจิตใจและบ่มนิสัยให้รักกับการทำความดี และห่างไกลจากการทำความชั่ว

จากหะดีษทั้งหมดที่ได้กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิธีสอนแบบเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนที่สำคัญมากอีกวิธีสอนหนึ่งในวิธีสอนอิสลามศึกษา เป็นวิธีสอนที่ส่งผลที่ดีต่อจิตใจของผู้เรียน และสามารถให้การเล่าเรื่องได้ทุกประเภทของการทำความดีและละเว้นความชั่ว เป็นวิธีสอนที่ให้คำสอนและคำตักเตือนที่ดีเพื่อเป็นการปรับปรุงและแก้ไขระบบการดำเนินชีวิตของผู้เรียน วิธีสอนโดยการเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายและอยากติดตามสถานการณ์ความเป็นไปของเรื่องนับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบ เป็นวิธีสอนที่ให้แง่คิดและมุมมองที่ดี ทำให้สามารถเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตและการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย

ความเป็นจริงแล้วมนุษย์ส่วนใหญ่ชอบฟังนิทานและเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบสิ่งที่ปรากฏในอดีตและก้าวสู่ออนาคต โดยเฉพาะเรื่องเล่าที่ปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮฺ เป็นเรื่องจริงทั้งสิ้นมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอนมนุษย์ ปรับปรุงพฤติกรรม ชักชวนสู่การทำความดี และปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับการชี้แนะจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทำให้มนุษย์ทราบถึงความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ มีความคิดที่กว้างไกล และปฏิบัติตามเรื่องเล่าที่ส่งผลอันดีงามต่อจิตใจ

ดังนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้อ่านเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ และต้องเลือกเรื่องที่จะเล่าให้เหมาะสมกับวัยของเด็กและความชอบของเด็ก โดยห่างไกลจากเรื่องที่ทำให้เด็กก้าวร้าวและไม่มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม และเนื้อหาของเรื่องเล่า

ต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ แสดงให้เห็นถึงวิหยาปัญหา ปราศจากสิ่งมกยต่าง ๆ ต้องเป็นเรื่องที่มี ความเป็นวิชาการ หรือเป็นเรื่องในเชิงประวัติศาสตร์ด้วยสำนวน โวหารที่ดี นำอ่าน และนำคิดตาม

การนำวิธีสอนแบบเล่าเรื่องไปใช้

การใช้วิธีสอนแบบเล่าเรื่องให้มีประสิทธิภพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องใช้ภาษา น้ำเสียง และท่าทางประกอบการเล่าให้สอดคล้องกับเนื้อ เรื่อง เช่น ท่าทางการต่อสู้ การใช้น้ำเสียงเปลี่ยนไปตามคำพูดของตัวละคร การเน้นเสียงหนักเบา การแสดงความรู้สึกโกรธ เกลียด ร้องไห้ เสียใจ ดีใจ ฯลฯ ออกทางสีหน้า เป็นวิธีสอนที่ช่วยเสริมวิธี สอนแบบบรรยายได้ดีมาก
2. ผู้สอนต้องเลือกเรื่องที่ต้องการจะเล่าให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับ บรรยากาศและสถานการณ์ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในบทเรียน
3. ผู้สอนต้องชี้แนะและตักเตือนผู้เรียนทุกครั้ง หลังจากเล่าเรื่องจบแล้ว เช่น นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า หรือ เรื่องเล่าที่ได้จบไปข้างต้นสอนให้รู้ว่า.....
4. ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนในการเล่าเรื่อง
5. ผู้สอนต้องใช้วิธีสอนแบบเล่าเรื่องตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสม โดยไม่ใช่ อย่างฟุ่มเฟือยมากเกินไป จนทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย
6. ผู้สอนต้องคัดเลือกเรื่องที่ต้องการจะเล่าที่ส่งผลที่ดีทั้งทางด้านเจตพิสัย พุทธิ พิสัย และทักษะพิสัย

3.2.10 วิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง

เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนแสดงเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้เห็น และผู้เรียนได้นำสิ่งที่ เห็นดังกล่าวนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยครอบคลุมแบบอย่างที่ดีต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น แบบอย่างในด้านอะกิดะฮ์ อิบาคะฮ์ อัคลาก สังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น

การแสดงเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงจากพฤติกรรมที่ดี โดย ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวอาจจะเป็นตัวอย่างที่สามารถเห็นและสัมผัสได้ และจะเป็นตัวอย่างที่ ฝังอยู่ในความคิด โดยผ่านการบอกเล่าและการเล่าประวัติ และภาพตัวอย่างดังกล่าวฝังแน่นอยู่ใน จิตใจที่ส่งผลสะท้อนจากประวัติ เรื่องเล่า คำพูดหรือการกระทำ” (al-Maidani, 1399 : 203)

วิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง เป็นวิธีสอนที่สำคัญอีกวิธีสอนหนึ่งของ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นวิธีสอนที่ส่งผลอันดีงามต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่อยู่รอบข้าง เนื่องจากวิธี สอนดังกล่าวได้มุ่งเน้นการปฏิบัติที่หลีกเลี่ยงจากการกระทำที่ผิดกฎบัญญัติของศาสนาและส่งเสริม

ให้ปฏิบัติและพูดในสิ่งที่ดี เป็นการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงที่ส่งผลอันดีงามต่อผู้อื่น ซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยตา หู และจิตใจ เมื่อเห็นดีแล้ว จึงนำไปลอกเลียนแบบ

การแสดงเป็นแบบอย่างส่งผลอันดีงามจากมนุษย์สู่มนุษย์ ไม่ว่าจะส่งผลทางด้านคำพูด การกระทำ ความคิด การยึดมั่น คุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ โดยแบบอย่างจากการกระทำจะส่งผลที่ดีมากกว่าคำพูด เพราะเป็นสิ่งที่เห็นชัดและสัมผัสได้ จึงทำให้สามารถลอกเลียนแบบได้ง่าย ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แสดงเป็นแบบอย่างในด้านต่าง ๆ ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้ลอกเลียนแบบ เช่น ด้านการอาบน้ำละหมาด การละหมาด และการประกอบพิธีหัจญ์ เป็นต้น

มนุษย์ส่วนใหญ่ต้องอาศัยแบบอย่างที่ดี เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าใจและสามารถกระทำกิจการงานต่าง ๆ ให้อยู่ในกรอบและขอบเขตของศาสนาอิสลามตลอดเวลา ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีการหลงลืม มีความผิดพลาด และมีการปฏิบัติในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ชั่ว ดังนั้น การมีแบบอย่างที่ดีจะทำให้พวกเขาสามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดี และละเว้นในสิ่งที่ชั่ว โดยปฏิบัติตามแนวทางอิสลามที่ถูกต้อง เหมาะสำหรับการแสดงเป็นแบบอย่าง และสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า นอกจากนี้จากการที่มีตัวอย่างที่ไม่ดีปรากฏในสังคม จึงทำให้เห็นความสำคัญของตัวอย่างที่ดีอย่างชัดเจน และนี่คือหิกมะฮ์อย่างหนึ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงทำให้มนุษย์ได้เห็นในสิ่งที่ดีและเห็นในสิ่งที่ชั่ว

ท่านอับดุลลอฮ์ นาซิหฺ อุลวาน (Abdullah Nasih Ulwan, 1996 : 2/476) ได้กล่าวว่า “การแสดงเป็นแบบอย่างเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เด็กมีความประพฤติดีหรือชั่ว หากผู้อบรมสั่งสอนเป็นผู้ที่มีสัจจะ ซื่อสัตย์ และไว้วางใจได้ เด็กก็จะเจริญเติบโตด้วยการมีสัจจะ ซื่อสัตย์ และมีมารยาทที่ดีงาม ในทางตรงกันข้ามหากผู้อบรมสั่งสอนเป็นผู้ที่โกหก คดโกง ทรหณี และหยิ่งยโส เด็กก็จะเจริญเติบโตด้วยการพูดโกหก คดโกง ทรหณี อวดเก่ง และหยิ่งยโส แท้จริงแล้วเด็กทุกคนถึงแม้จะเกิดมาด้วยฟิฏเราะฮ์ (ธรรมชาติ) ที่ดี บริสุทธิ์ และไม่มีบาปติดตัว แต่เด็กก็ไม่สามารถรับสิ่งที่ดีงามและการอบรมต่าง ๆ ได้ หากไม่ได้เห็นผู้อบรมสั่งสอนทำเป็นแบบอย่างที่ดีให้เห็น ดังนั้นจึงเป็นการง่ายในการอบรมสั่งสอนเด็กให้ปฏิบัติตามหลักสุตรการศึกษาอิสลาม แต่จะเป็นสิ่งที่ยากในการที่จะให้เด็กยอมรับหลักสุตรการอบรมของผู้อบรม หากเด็กเห็นผู้อบรมของเขาสอนพวกเขาไม่บรรลุดามวัตถุประสงค์ของการอบรม และไม่ปฏิบัติตามหลักสุตรการอบรมดังกล่าว”

จากคำกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างเด็กทุกคนที่เกิดมาด้วยฟิฏเราะฮ์ที่บริสุทธิ์ เปรียบเสมือนผ้าขาวที่ใสสะอาด ไร้สิ่งสกปรกเจือปนใด ๆ ดังนั้น ผู้อบรมสั่งสอนจึงจำเป็นต้องสั่งสอนและแสดงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก หากดูแลเอาใจใส่ดีและสั่งสอนเด็กตามหลักสุตรอิสลาม เด็กก็จะได้รับอิสลามบ่มเพาะและซึมซับในจิตใจของเด็ก แต่หากผู้อบรมสั่งสอนไม่ได้สั่งสอนเด็กตามหลักสุตรอิสลามและไม่ได้ทำตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เด็กก็จะได้รับในสิ่งที่ไม่ดีดังกล่าวอย่างแน่นอน

เนื่องจากเด็กไม่สามารถที่จะคิดเองทำเองได้ เขาเห็นคนรอบข้างปฏิบัติอย่างไร เขาก็จะปฏิบัติตามอย่างนั้น โดยไม่สามารถแยกแยะสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่ชั่วได้ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))
((
(1385 : 1989)

ความว่า “เด็กทุกคนเกิดมาล้วนบริสุทธิ์ บิดามารดาของเขาต่างหากที่จะทำให้เขาเป็นยิว หรือเป็นคริสเตียน หรือเป็นพวกมะนุษิย์ (พวกนุซาไฟ)”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 1385)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในด้านการอบรมสั่งสอน การเป็นผู้นำ การเป็นหัวหน้าครอบครัว และการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น มุสลิมทุกคนจึงจำเป็นต้องยึดแนวทางของท่านเป็นแบบอย่าง ไม่ว่าจะในด้านคำพูด การกระทำ และคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อขัดเกลาจิตใจให้สะอาดและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าต่อไปทุก ๆ ด้านในการดำเนินชีวิต เพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งสำหรับมุสลิมทุกคน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

(21 :)

ความว่า “โดยแน่นอน ในเราะฮ์สุลของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว สำหรับผู้ที่หวัง (จะพบ) อัลลอฮ์และวันอาคีเราะฮ์และรำลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมาก”

(อัลอะหฺซาบ : 21)

ท่านอิบนุ กะษีร (Ibn Kathir, 1988 : 3/483) ได้กล่าวว่า “อาเยฮ์ข้างต้น เป็นอาเยฮ์แรกเริ่มที่ยิ่งใหญ่ในการปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในด้านคำพูด การกระทำ และ

คุณลักษณะต่าง ๆ และด้วยเหตุดังกล่าว พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสั่งมนุษย์ให้ปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในด้านความอดทน ความพยายาม การมูมานะบาคับนั้น และรอยย่นทางแห่งความสำเร็จในสมรรถภูมิอะหฺซาบ”

อับซิริกอเนีย (al-Zurqani, n.d. : 327) ได้กล่าวว่า “ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ว่ามีแบบอย่างใดที่สูงส่งและมีผู้นำที่ยิ่งใหญ่มากไปกว่าแบบอย่างและการเป็นผู้นำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยเป็นแบบอย่างที่สมบูรณ์แบบทุกด้าน โดยเฉพาะมารยาทที่สูงส่ง คุณธรรมอันยิ่งใหญ่ ตลอดจนมีความซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจ และมีความประณีตละเอียดอ่อน”

ท่านมุฮัมมัด กุฎบ (Muhammad Qutb, 1993 : 1/183) ได้กล่าวว่า “แท้จริงแล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์อันยาวนานสำหรับมนุษยชาติ ท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอนและผู้ชี้แนะด้วยพฤติกรรมอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของท่าน ก่อนที่จะกล่าวด้วยคำพูด”

อะลี เคาะลีล มุสฏาะฟา อูบ อัดฮัยนัยนุ (*Ali Khalil Mustafa Abu al-‘Inain, 1985 : 230) ได้กล่าวว่า “และในคัมภีร์อัลกุรอานได้มุ่งเน้นถึงความจำเป็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพราะแบบฉบับของท่านเป็นแบบฉบับที่ดีงาม และแท้จริงการศึกษาอิสลามได้นำเอาแบบฉบับดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในด้านการศึกษาดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องแสดงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักสูตรที่ได้สอนและที่ได้อบรม และต้องปฏิบัติให้มีความสอดคล้องระหว่างคำพูดและการกระทำ ผู้เรียนจึงสามารถนำเอาแบบอย่างเพื่อปฏิบัติตามในทุก ๆ อิริยาบถ หากไม่เช่นนั้นแล้วการศึกษาก็จะกลับกลายเป็นการนำเสนอการสอนการปรารภ และการนั่งฟัง โดยไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติแต่อย่างใด”

จากคำกล่าวทั้งหมดข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมบูรณ์มากที่สุด ครอบคลุมทุกด้านในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสมัยก่อนหรือหลังการเป็นนบีของท่าน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก่อนถูกแต่งตั้งให้เป็นนบี ท่านถูกขนานนามว่า “อัลอะมีน” (ผู้มีความซื่อสัตย์) และหลังจากท่านถูกแต่งตั้งให้เป็นนบีแล้ว ท่านก็มีความมุมานะในการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม เป็นผู้ที่มีความอดทน บริสุทธิ์ใจ รักและเมตตาแก่ประชาชนชาติของท่าน โดยมีความตั้งใจให้พวกเขาได้รับทางนำที่ถูกต้อง ท่านเป็นบิดาที่มีความเมตตาปราณีต่อบุตร เป็นสามีที่มีความยุติธรรมต่อภรรยา เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ เป็นนักต่อสู้ที่หาญกล้าและชาญฉลาด เป็นกัลยาณมิตรที่บริสุทธิ์ใจ เป็นผู้อบรมสั่งสอนที่คอยชี้แนะแนวทางอันเที่ยงตรง เป็นนักการเมืองที่ประสบความสำเร็จ และเป็นผู้ตัดสินที่มีความยุติธรรม ฯลฯ ดังนั้น ท่านจึงเป็นแบบอย่างที่สมบูรณ์และครอบคลุมทุกด้านในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มุสลิมทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามแบบอย่างของท่าน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾

(31 :)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า หากพวกท่านรักอัลลอฮ์ ก็จงปฏิบัติตามฉัน อัลลอฮ์ก็จะทรงรักพวกท่าน และจะทรงอภัยให้แก่พวกท่านซึ่งโทษทั้งหลายของพวกท่าน และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงเมตตาเสมอ”

(อาละอิมรอน : 31)

มีรายงานจากท่านมุหัมมัด บิน ซุบัยฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

)

((

(1130 : 1989)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ลุกขึ้นละหมาดจนกระทั่งทำหรือขาทั้งสองของท่านบวม และมีคนหนึ่งได้ถามท่าน ท่านตอบว่า แล้วฉันยังไม่เป็นบ่าวที่ขอบคุณอีกหรือ?”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1130)

และมีรายงานจากท่านอัลเกาะมะฮ์ โดยท่านได้ถามท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎียัลลอฮุอันฮา) ว่า

)

((

(1987 : 1989)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กำหนดบางสิ่งบางอย่างเป็นวันเฉพาะหรือเปล่า? (การทำอิบาดะฮ์เพิ่มเติม) ท่านตอบว่า เปล่าเลย ท่านได้ปฏิบัติกิจการงานของท่านอย่างสม่ำเสมอ และใครที่มีความสามารถเหมือนกับท่านเราะสูลุลลอฮ์มีความสามารถ”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1987)

จากหะดีษทั้งสองข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในด้านอิบาดะฮ์ โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดีเยี่ยมในการทำอิบาดะฮ์ ดังที่ท่านได้ปฏิบัติละหมาดจนกระทั่งขาของท่านบวม เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าท่านปฏิบัติละหมาดอย่างจริงจังโดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย หัวใจของท่านผูกพันกับพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตลอดเวลาและมุมานะในการทำอิบาดะฮ์ ท่านได้ละหมาดทั้งกลางวันและกลางคืน ท่านมีความสุขกับการละหมาด และท่านได้ปฏิบัติความดีต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ความจริงแล้ว ถึงแม้ท่านไม่ได้ปฏิบัติละหมาดอย่างจริงจังหรือปฏิบัติความดีอย่างสม่ำเสมอ ท่านก็ไม่ต้องถูกลงโทษใด ๆ จากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และนี่คือหิกมะฮ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความโปรดปรานแก่ท่านในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่จริงจัง เพื่อให้ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชาติทั้งปวง

มีรายงานจากท่านอนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

))

((

(13665 : 1995)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้ขอท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้วท่านได้ให้แพะแก่เขาระหว่างภูเขาทั้งสอง ต่อมาชายดังกล่าวได้กลับไปยังหมู่บ้านของเขา แล้วกล่าวว่า โอ้ กลุ่มชนทั้งหลาย พวกท่านจงเข้ารับอิสลามเถิด แท้จริงท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด ﷺ ให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่ชายคนหนึ่งคนใดโดยไม่กลัวความยากจน”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 13665)

หะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด

ﷺ ในด้านการเสียสละที่น่ายกย่องสรรเสริญ ซึ่งท่านได้ให้ท่านชายคนหนึ่ง โดยไม่กลัวความยากจนที่จะมาประสบ เป็นการแสดงถึงการมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม เมตตาสงสารผู้ที่ยากไร้ และเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชาติบริจาคตาน โดยพยายามห่างไกลจากการตระหนี่ระหว่างพี่น้องมุสลิม ดังที่มีเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และอุมัยยะฮ์ได้นำเอาแบบอย่างที่ดีของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการบริจาคตาน โดยท่านทั้งสองได้บริจาคตทรัพย์สมบัติของท่านอย่างมากมายในหนทางของอัลลอฮ์

มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด ﷺ เล่าว่า

)

((

(2377 : 1978)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นอนบนเสื่อ เมื่อท่านได้ลุกขึ้นปรากฏว่ามีร่องรอยเกิดขึ้นที่แผ่นหลังของท่าน พวกเราได้กล่าวแก่ท่านว่า โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ หากเรานำเบาะนอนมาให้ท่าน ท่านกล่าวว่า ฉันไม่ได้รักและหลงคุณยาและคุณยากี่ไม่เป็นที่รักและพึงปรารถนาสำหรับฉัน ฉันอยู่ในโลกคุณยาไม่มีอะไรสำคัญนอกจากอุปมาคนเดินทางที่หยุดพักได้ร่มไม้ ซึ่งเขาได้พักผ่อนและเขาก็จากไป”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1978 : 2377)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในด้านการสมถะและการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของท่านในโลกคุณยา โดยสังเกตได้จากการนอนบนเสื่อของท่านจนทำให้เห็นร่องรอยปรากฏบนแผ่นหลังของท่าน ดังนั้น จึงไม่แปลกที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมถะในการดำเนินชีวิต ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่สุรุ่ยสุร่าย และท่านเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในการใช้ชีวิตในโลกคุณยา

ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดจากการเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการใช้ชีวิตบนโลกคุณยานั้น มิใช่ท่านมีความสมถะและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเพราะความยากจน แร้นแค้นหรือไม่มีสิ่งได้รับประทาน ซึ่งหากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต้องการความสุขสบายในการใช้

ชีวิตในโลกคุณยาที่เฟริศแพรวและมีสิ่งดิงมต่าง ๆ มากมายคอยปรนเปรอ ก็จะทำให้เกียรติของท่านลดต่ำลง และไม่มีใครต้องการแบบอย่างดังกล่าว แต่ท่านต้องการความสมณะและความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตด้วยประการที่สำคัญดังต่อไปนี้ (‘Abdullah Nasih Ulwan, 1996 : 2/480-481)

1. เพื่อต้องการสอนบรรพชนอิสลามด้วยการสมณะ โดยครอบคลุมถึงความหมาย ความสามัคคี ความพยายาม และการเสียสละ
2. เพื่อต้องการเป็นแบบอย่างแก่บรรพชนอิสลามด้วยการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เพราะเกรงว่าพวกเขาจะหลงระเริงกับความเฟริศแพรวและการหลอกลวงของโลกคุณยามากกว่าการเผยแผ่สู่แนวทางของอัลลอฮฺ ﷻ และเกรงว่าจะมีความสุขกับโลกคุณยาจนทำให้พวกเขาถูกลงโทษดังที่เคยมีผู้ถูกลงโทษก่อนหน้าพวกเขา
3. เพื่อต้องการให้บรรดามุนาฟิก ศัตรูอิสลาม และบรรดาผู้ปฏิเสธ ได้เข้าใจว่าแท้จริงแล้วอิสลามไม่ได้เผยแผ่มนุษย์ให้สะสมทรัพย์สินและความต้องการต่าง ๆ ในโลกคุณยา แต่เพื่อต้องการผลตอบแทนจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และพบกับพระองค์ในลักษณะที่มีความภูมิใจโดยไม่ได้รับการหลอกลวงจากโลกคุณยา และสัญลักษณ์ของพวกเขาคือสัญลักษณ์ของบรรดานบีท่านก่อน ๆ ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

وَيَقَوْمٍ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ

(29 :)

ความว่า “และโอ้หมู่ชนของฉันเอ๋ย ฉันมิได้ร้องขอทรัพย์สินใด สำหรับการเผยแผร์ แต่รางวัลของฉันอยู่ที่อัลลอฮฺ”

(ฮุด : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 29)

นอกจากแบบอย่างที่ปรากฏข้างต้นแล้ว ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ยังมีแบบอย่างที่ดีอีกมากมาย เช่น แบบอย่างในด้านการนอบน้อมถ่อมตน การเสียสละ ความเมตตาปราณี ความเข้มแข็ง ความกล้า ความอดทน เป็นต้น ซึ่งเป็นที่ทราบแน่ชัดแล้วว่า การแสดงเป็นแบบอย่างมีบทบาทอย่างมากในการแก้ไขและปรับปรุงมารยาทของเด็ก ดังที่ท่านอัลคุดลอสฺ นาศิหฺ อุลวาน (‘Abdullah Nasih Ulwan, 1996 : 2/494) ได้กล่าวว่า “เด็กเมื่อเห็นพ่อแม่และผู้อบรมสั่งสอนของเขาได้แสดงแบบอย่างที่ดีครอบคลุมทุกด้าน เขาก็จะปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีดังกล่าว และลอกเลียนแบบตามคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ดังนั้น เมื่อพ่อแม่ต้องการให้ลูกของตนมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความเมตตาปราณี ท่านทั้งสองก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติสิ่งดังกล่าว และห่างไกลจากมารยาทที่เลวทราม และไม่

ต้องสงสัยแต่อย่างไร หากเด็กเห็นพ่อแม่ของเขาพูดโกหก เขาก็ไม่สามารถเรียนรู้ความมีสำจะ และ หากเด็กเห็นพ่อแม่ของเขาชอบหลอกลวงและไม่มีความซื่อสัตย์ เขาก็ไม่สามารถเรียนรู้ความซื่อสัตย์ สุจริตได้ และหากเด็กเห็นพ่อแม่ชอบด่าทอ เขาก็ไม่สามารถเรียนรู้การพูดในสิ่งที่ดี....”

อันนะหุลาวิย (al-Nahlawi, 2003 : 256-257) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนโดยการเป็น แบบอย่างส่งผลสะท้อนในด้านการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการดำเนินชีวิตของครูมุสลิมคือวิธีการดำเนินชีวิตที่เผยแพร่สู่อัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้น ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องแสดงเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีความเสียสละ และห่างไกลจากสิ่งไร้ประโยชน์

เด็กจำเป็นต้องดูแบบอย่างที่ดีจากครอบครัวและพ่อแม่ของเขา เพื่อเขาจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติและวิถีชีวิตตามครรลองแห่งอิสลามนับตั้งแต่เยาว์วัย และมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ

และเด็กนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนจำเป็นต้องดูแบบอย่างที่ดีจากครูผู้สอนของเขา เพื่อเขาจะได้ฝึกฝนและปฏิบัติโดยทันทีหลังจากที่เขาได้รับทราบทฤษฎีแล้ว และต้องยอมรับความเป็นจริงแล้วว่าการจะทำให้มีพฤติกรรมที่ดีและมารยาทอันดีงามนั้นจำเป็นต้องฝึกฝนและปฏิบัติ

ดังนั้น พ่อแม่และครูผู้สอนต้องแสดงเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่เด็กตามแบบอย่าง คุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในอัลกุรอานและแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และต้องมีความอดทนอย่างสูงในการฝึกฝนและการแสดงเป็นแบบอย่าง เนื่องจากทั้งพ่อแม่และครูผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการอบรมสั่งสอน

2. อิสลามได้กำหนดให้ครูผู้สอนทุกคนนำเอาแบบอย่างอันดีงามจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่ทันสมัยตลอดกาล สามารถใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย

ท่านอะหมัด ฟะรีด (Ahmad Farid, 2004 : 303) ได้กล่าวว่า “ท่านเราะฮูล ﷺ เป็นแบบอย่างตามแนวทางอิสลามที่สมบูรณ์ที่สุด ด้วยเหตุนี้เองจึงกล่าวได้ว่าท่านเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดสำหรับมุสลิมและมนุษยชาติโดยรวม แบบอย่างของท่านเหมาะสมกับทุกกาลสมัย อุปมาประหนึ่งดวงดาวหรือคบเพลิงดวงใหญ่ที่ส่องแสงนำทางให้แก่มนุษย์ ท่านเป็นแบบอย่างภาคปฏิบัติของอัลกุรอาน โดยได้มีใครเคยเรียนถามท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) ว่า “มารยาทของท่านเราะฮูล ﷺ เป็นอย่างไร?” ท่านตอบว่า “มารยาทของท่านเป็นมารยาทของอัลกุรอาน” กล่าวคือ อัลกุรอานในภาคปฏิบัติถูกแสดงออกมาให้เห็น โดยผ่านท่านเราะฮูล ﷺ”

ดังนั้น การเป็นแบบอย่างที่ดี และมีการปฏิบัติปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนต่อหน้าสาธารณชนในทุกด้านของการดำเนินชีวิต นับว่าเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด ซึ่งครอบคลุมในด้านพฤติกรรม อิริยาบถ การแสดงออก คุณธรรมจริยธรรม และสังคม เป็นต้น วิธีการสอนโดยการ

แสดงเป็นอย่างดังกล่าวได้นำเสนอแบบอย่างให้เห็นได้ชัดเจนและสามารถสัมผัสได้ และส่งผลให้มนุษย์ได้ปฏิบัติตามแบบอย่างดังกล่าว

ประเภทของการแสดงเป็นแบบอย่าง

การแสดงเป็นแบบอย่างได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (al-Hazimi, 2000 : 377-378)

1. แบบอย่างที่ดี คือ แบบอย่างอันดีงาม ซึ่งเป็นแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บรรดานบีทั้งหลาย และบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตลอดจนผู้ปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามต่าง ๆ ในยุคหลัง โดยนำเอาแบบอย่างสมบูรณ์จากอิสลาม ทั้งบรรทัดฐานและความประพฤติ โดยเฉพาะแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างอันดีงาม ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

(21 :)

ความว่า “โดยแน่นอน ในเราะฮ์ลุลของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว สำหรับผู้ที่หวัง (จะพบ) อัลลอฮ์และวันอาคิเราะฮ์และรำลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมาก”

(อัลอะหฺซาบ : 21)

2. แบบอย่างที่เลว คือ แบบอย่างชั่วที่บรรดาผู้ทำความชั่วและบรรดาผู้ชั่วชอบประพฤติปฏิบัติ โดยครอบคลุมบรรดาผู้ที่อุตริในเรื่องศาสนา มีการหลงผิดในด้านอะกีดะฮ์ อิบาคะฮ์ และคุณธรรมจริยธรรม

แบบอย่างการหลงผิดดังกล่าวส่งผลสะท้อนอย่างรุนแรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากหากผู้รู้ได้ตักเตือนพวกเขา หรือสั่งให้เขาปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม พวกเขากลับคือดิ่งและไม่ยอมปฏิบัติตามคำตักเตือน แต่พวกเขาเลือกปฏิบัติตามแบบอย่างในกลุ่มผู้ที่หลงผิดอย่างพวกเขาปฏิบัติ

การนำวิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่างไปใช้

การใช้วิธีสอนโดยการแสดงเป็นอย่างให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องพุดจาสุภาพ เรียบร้อย และปฏิบัติในสิ่งที่ดี เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ผู้สอนต้องปฏิบัติในสิ่งที่พูดให้นักเรียนฟัง มิใช่พูดอย่าง ทำอีกอย่าง
3. ผู้สอนต้องชี้แนะและตักเตือนผู้เรียนให้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี
4. ผู้สอนต้องตักเตือนให้ผู้เรียนเลือกคบหาเพื่อนที่ดี เขาจะให้เห็นแบบอย่างที่ดี
5. ผู้สอนต้องพูดให้นักเรียนฟังแบบอย่างที่ดีของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งครอบคลุม คำพูด การกระทำ และการยอมรับของท่าน และให้พวกเขาฝึกฝนและปฏิบัติตามแบบอย่างดังกล่าว